

ТОЛЬКІ СУМЛЕННАЯ ПРЭСА СВАБОДНАЯ

З МІНІСТРАМ ІНФАРМАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ АНАТОЛЕМ БУТЭВІЧАМ
ГУТАРЫЦЬ КАРЭСПАНДЭНТ "ГОЛАСУ РАДЗІМЫ" ВЕРАНІКА ЧАРКАСАВА

— Анатоля Іванавіч, зараз рыхтуецца новы Закон аб друку Рэспублікі Беларусь. Якім бы вы хацелі яго бачыць і чым ён павінен адрознівацца ад былога саюзнага Закона аб друку?

— Саюзны закон ствараўся агулам для выданняў усіх катэгорый і напрамкаў, а ў кожнага выдання і ў кожнай рэспубліцы ёсць свае асаблівасці, якія трэба ўлічваць. Былы ж закон не прадугледжвае гэтага. Што да закону, які мы зараз распрацоўваем, то я хацеў бы яго бачыць дэмакратычным, адпавядаючым сённяшніму стану і статусу Беларусі і абавязкова дзейным. Хацелася б, каб у ім было спалучэнне тэарэтычнага падыходу з практычнай дзейнасцю сродкаў масавай інфармацыі, каб закон забяспечваў свабоду слова, меў пэўныя гарантыі гэтай свабоды і ў той жа час даваў магчымасць прыцягваць да адказнасці перад законам тых, хто яго парушае.

— Вы толькі што вярнуліся з камандзіроўкі на радыё "Свабода". Раскажыце пра яе вынікі.

— Працягвалі нашы перамовы наконт магчымай трансляцыі перадач радыё "Свабода" на Беларусь. Мы ўвогуле вельмі станоўча ставімся да супрацоўніцтва сродкаў масавай інфармацыі розных краін, і трансляцыя перадач "Свабоды" на Беларусь пачнецца, як толькі будуць вырашаны тэхнічныя пытанні. Спадзяюся, што гэта хутка адбудзецца.

— Ці існуе сёння на Беларусі цензура ў прэсе?

— А гэтае пытанне я хацеў бы задаць вам, практычнаму работніку. У вашай газеце вы яе адчуваеце?

— Здаецца, не. Калі пішу, менш за ўсё думаю пра цензуру.

— Яе і немагчыма сёння ўвесці. Мяркуюце самі: у сістэме Міністэрства інфармацыі існуе інспекцыя па ахове дзяржаўнай тайны ў сродках масавай інфармацыі, дзе працуе 23 работнікі. У нас жа сёння зарэгістравана больш за 630 выданняў, ёсць яшчэ дзяржаўнае радыё і тэлебачанне, плюс 168 недзяржаўных тэле- і радыёпраграм. Дык хіба ж можна фізічна за імі сачыць? І ці ёсць такая патрэба? У дзейнасці інспекцыі існуе не папярэдня, а наступная чытка, чытка пасля таго, як выданне выйшла ў свет. І калі там сапраўды ёсць парушэнне дзяржаўнай тайны, работнікі інспекцыі звернуцца да кіраўніцтва выдання або праграмы і праінфармуюць яго. Але зноў жа, каб тут не было вольнага падыходу, мы павінны распрацаваць добрую нарматыўную базу. І зараз, акрамя Закона аб друку, мы распрацоўваем Закон аб выдавецкай дзейнасці і Закон аб радыё і тэлебачанні. Гэтыя законы, з аднаго боку, павінны гарантаваць дзяржаўную тайну, з другога — не дапусціць перагібу ў бок татальнага засакрэчвання. А што датычыцца свабоды прэсы, дык мне хацелася б прывесці выказванне прэзідэнта Форуму свабоды ў сродках масавай інфармацыі Алана Ньюхарта. Ён сказаў, што прэса можа быць свабоднай толькі

тады, калі яна сумленная. Вы ж бачыце, што ў нас ёсць і крайне левыя, і крайне правыя газеты, але ж закрываць гэтыя выданні мы не збіраемся. Трэба збліжаць гэтыя погляды, каб уся прэса працавала на карысць дзяржавы, на карысць інтарэсаў Беларусі.

— Што ўваходзіць у сферу дзейнасці Міністэрства інфармацыі?

— На наш погляд, задачы міністэрства складаюцца з трох пазіцый. Першая — нам трэба выбудаваць уласную інфармацыйную прастору. Гэта значыць, даць магчымасць рэальна існаваць усім сродкам масавай інфармацыі ў межах Беларусі, з аднаго боку, і адначасова прарваць інфармацыйны вакуум пра сябе ў свеце. Хто сёння раскажа пра нас, акрамя нас саміх? Ні былое ТАСС, ні Цэнтральнае тэлебачанне гэтыя функцыі на сябе не возьмуць. Таму мы і шукаем кантакты з тэле-, радыёкампаніямі, інфармацыйнымі агенцтвамі і асобнымі сродкамі масавай інфармацыі іншых краін. Ёсць ужо і заключаныя пагадненні, у прыватнасці, Беларускае радыё супрацоўнічае з Беларускай, Беларускае тэлебачанне — з Польскім, Белінфарм — з агенствам "Сінхуа". Вядуцца перамовы паміж Белінфармам і германскім агенствам ДПА. Дамовы мы шукаем, але ж часам нам больш імкнуча прадаць інфармацыю пра сябе, чым даведацца пра тое, што робіцца ў нас. А мы за прынцып парывату.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

ПАБРАЦІМ САМЫХ ЛЕПШЫХ, САМЫХ АДМЫСЛОВЫХ КУПАЛАЎЦАЎ

ТЭАТР — І АНІЧОГА, АКРАМЯ ТЭАТРА

ДА 70-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЗАСЛУЖАНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСІ Барыса УЛАДАМІРСКАГА

Голас ён меў раскацісты і ракатлівы, што гучаў з арганнай моцай. Быццам у душы чалавека штосьці вулканічна бушавала і вось склапалася ў гукі, у словы, у мелодыю сказаў. Помню, як на самым пачатку тайнага спаткання з Джульетай у начным садзе Капулецц ягоны Рамэо прыцішана і гучна ракатаў: "Я не смею імя сваё назваць, мая святыня! Імя маё — варожэе табе, таму яно агідна мне самому...". Шчырасць гэтага прызнання ўзрушала, бо яго вымаўляе не юнак, а закаханы малады мужчына. Па-акцёрску вельмі выразна далучаў нас, глядачоў, артыст Барыс Уладзімірскі да таго няўлоўнага моманту ў перажываннях чалавека, калі ён злівае ў адно свае петуценні з цяжарным прысудам.

А паводле сямейнай легенды Уладзімірскіх, самым першым словам, якое ў двух складах прамовіў зусім маленькі Бора, было: "Шча-сце...". І схілены да яго бацька, Уладзімір Восіпавіч, ледзь не пусціўся ў скокі: сын прагаварыў не "мама" і не "та-та", а гэтае прывіднае, такое

жаданае! Маці, Кажуць, насцярожылася. Кацярына Замешына была таксама актрыса Першага БДТ і магла разам з мужам заўважыць і адзначыць усялякую арыгінальнасць, але ж такую... Потым яны памеркавалі і здагадаліся, што Бора змалку, як ластаўка пад дахам, меў што-вечар прытулак у закулісных грымёрных, дзе не сціхае гоман акцёрскіх галасоў. Мабыць, і ў жыцці, і на падмостках сцэны тыя галасы часцей за ўсё гавораць пра шчасце! Таму даця і запомніла, засвоіла, а мо і палюбіла магчымае слова, якое так спакушае нас сваім абяцаннем нечага зваблівага і велічнага.

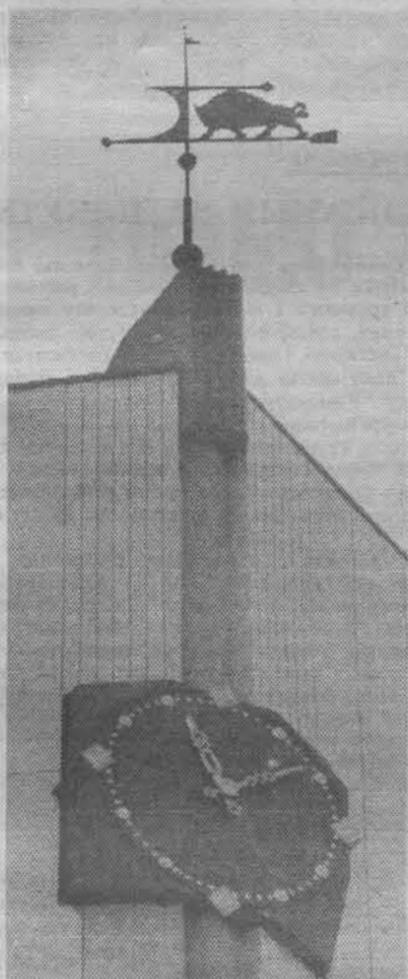
І сапраўды хлопец ён быў з сябе відны, нават франтаваты. Вельмі падобны і вонкава на славутага свайго бацьку — таго самага Уладзімірскага, які разам з Фларыянам Ждановічам, Еўсцігнеем Міровічам, Уладзімірам Крыловічам, Генрыхам Грыгонісам, Кацярынай Міронавай і іхнімі папелінікамі ладзіў Беларускі дзяржаўны тэатр. Не выпадкова тэатр атрымаў неўзабаве сімвалічны прыметнік — Пер-

шы. Першы БДТ 20-х гадоў — гэта наш знакаміты акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Калі ён упершыню пераступіў парог тэатра, яму, Валодзьку Малейку, які ўзяў тады і сапраўды рамантычны сцэнічны псеўданім "Уладзімірскі" (бо артысту ж наканавана ўладарыць над глядзельнай залай, а тая зала — ці не свет у мініяцюры!), было трыццаць гадоў.

[Заканчэнне на 6-й стар.]

Апякун гандлю Меркурый ля Гандлёва-прамысловай палаты Рэспублікі Беларусь, лёгкі на нагу зубр на інжынерным корпусе Мінскага метрапалітэна, многія іншыя адметныя знакі, што ўпрыгожваюць сталіцу дзяржавы, зроблены рукамі аднаго і таго ж чалавека — Юрыя Любімава. Пра гэту цікавую асобу вы даведаецеся на 7-й стар.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

У ШТАБ-КВАТЭРЫ СНД

ЭКНАМІЧНЫ СУД

У штаб-кватэры СНД у Мінску адбылося арганізацыйнае пасяджэнне суддзяў СНД. У ім удзельнічалі прадстаўнікі Расіі, Беларусі, Казахстана, Кыргызстана, Узбекістана. На падставе палажэння аб эканамічным судзе, зацверджаным раней Саветам кіраўнікоў дзяржаў Садружнасці, удзельнікі пасяджэння выбралі старшыню эканамічнага суда.

Ім стаў міністр юстыцыі Рэспублікі Беларусь Леанід Дашук, праўда, старшынёй эканамічнага суда яго яшчэ павінны зацвердзіць на Саўеце кіраўнікоў дзяржаў.

У гэты ж дзень Леанід Дашук правёў брыфінг. “У адрозненне ад міжнароднага суда дзяржаў ЕЭС, — заявіў ён, — мы будзем вырашаць толькі эканамічныя прэтэнзіі і спрэчкі паміж краінамі Садружнасці і гаспадарчымі суб’ектамі”.

Тут, зразумела, ёсць свая логіка. У выніку “шлюб-разводнага” працэсу паміж рэспублікамі былога СССР накапілася нямала маёмасных прэтэнзій, далёка не заўсёды належным чынам вырашаюцца праблемы платы за пастаўленую па дагаворах прадукцыю, іншыя гаспадарчыя пытанні. Эканамічны суд краін СНД, на думку яго першага старшыні, будзе мець неабходныя правыя рычагі для паспяховага вырашэння гэтых няпростых на сёння задач.

БЗВ ПРАПАНУЕ

ЗВАРОТ ДА КІРАЎНІЦТВА ДЗЯРЖАВЫ

Каардынацыйная рада Беларускага згуртавання вайскоўцаў прыняла зварот да кіраўніцтва дзяржавы. У прыватнасці, у ім сцвярджаецца, што ў войску шырока распаўсюджаны злжыванні, раскіданне маёмасці. Афіцэрскі корпус пакуль што не ўспрымае задачу абароны рэспублікі як свой маральны абавязак. Расце ўплыў экстрэмісцкіх арганізацый, якія адкрыта дамагаюцца ліквідацыі нашай незалежнасці.

Адна з галоўных прычын такога становішча, на погляд БЗВ, — існуючая сістэма кадравых прызначэнняў на вышэйшыя пасады ва Узброеных Сілах, пры якой апошняй і рашаючай інстанцыяй з’яўляецца не міністр абароны, які прызначаны на сваю пасаду Вярхоўным Саветам і нясе адказнасць за становішча ў войску, а чыноўнікі адпаведнага ўпраўлення Саўміна, якія такой адказнасці не нясуць і не ўсе з якіх, сцвярджае БЗВ, маюць рэпутацыю патрыётаў Беларусі.

Таму БЗВ прапануе:

1. Правесці пераатэстацыю кіруючых асоб Узброеных Сіл, акрамя міністра абароны, камісіяў у складзе прадстаўнікоў Вярхоўнага Савета, Кантрольнай палаты, грамадскасці.

2. Змяніць сістэму кадравых прызначэнняў на вышэйшыя пасады ў войску. Апошняй і рашаючай інстанцыяй у такой сістэме ў далейшым павінен быць толькі міністр абароны.

3. Забараніць вайскоўцам удзел у арганізацыях, якія выступаюць супраць канстытуцыйна зацверджаных незалежнасці і суверэнітэту Беларусі, дзяржаўнасці беларускай мовы.

ВАЕННА-ПРАМЫСЛОВЫ КОМПЛЕКС

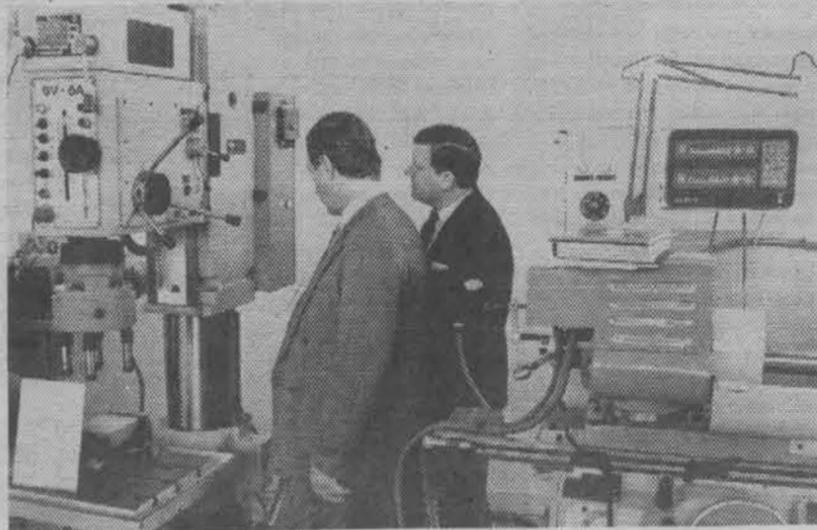
ЗАБЯСПЕЧЫМ СЯБЕ САМІ

У Міністэрстве абароны рэспублікі распрацаваны план навукова-даследчых і доследна-канструктарскіх работ, згодна з якім будзе разглядацца магчымасць стварэння уласнай стралковаю зброю. Асаблівую ўвагу плануецца ўдзяляць распрацоўцы фундаментальных напрамкаў у радыёэлектроніцы, оптыцы і г.д. Цяпер Беларусь забяспечвае армію маёмасцю ўласнай вытворчасці прыкладна на 5 працэнтаў. У перспектыве гэты паказчык павінен вырасці да 20 працэнтаў. Да распрацоўкі плана падключаны дырэктары буйных вытворчасцей, акадэмікі, а таксама калектывы спецыялістаў, якія маюць вопыт аналагічнай работы за межамі Беларусі.

МІЖНАРОДНЫЯ ВЫСТАЎКІ

У Гандлёва-прамысловай палаче Рэспублікі Беларусь прайшла міжнародная выстаўка “Металпрацоўка-93”. Тут былі прадстаўлены металарэзныя станкі, кавальска-прэсавае абсталяванне, кантрольна-вымяральныя прыборы, сістэмы праектавання і многае іншае. А ўсяго ў Мінск прыехалі прадстаўнікі 66 прадпрыемстваў і фірмаў з краін СНД і далёкага замежжа: Германіі, Швейцарыі, Швецыі, Румыніі.

Акрамя спецыялізаваных семінараў, на выстаўцы адбыліся рабочыя сустрэчы і “круглыя сталы” кіраўнікоў станкабудаўнічых прадпрыемстваў былога Саюза, на якіх абмяркоўваліся праблемы аднаўлення парушаных эканамічных сувязей паміж рэгіёнамі, заводамі, фірмамі.

ФАКТ І МІНІ-КАМЕНТАРЫЙ

Спачатку было запрашэнне: за дзень да святкавання 8-га Сакавіка жыхары многіх дамоў беларускай сталіцы знайшлі ў сваіх паштовых скрынках лісточкі паперы з заклікам прыняць удзел у шэсці-працэсе супраць росту цэн, карупцыі, беспрацоўя, злчыннасці. На плошчу перад Домам афіцэраў запрашаліся не толькі жанчыны, але і іх сем’і. Пад заклікам стаяў подпіс — “Рух за дэмакратыю, сацыяльны прагрэс і справядлівасць”. І вось некалькі соцень мінчан восьмага сакавіка накіраваліся на плошчу. Праўда, многія з іх, расчараваныя ўбачаным і пачу-

тым, палічылі за лепшае вярнуцца дамоў.

Расчараванне было прычына. Ля Дома афіцэраў над адасобленымі групамі арганізатараў і ўдзельнікаў шэсці-працэсу луналі чырвоныя сцягі — ніводнага дзяржаўнага, беларускага. Як не было ніводнага беларускага слова на транспарантах.

Ужо з першых крокаў задуманай, але кепска арганізаванай акцыі стала ясна: сацыяльнымі пытаннямі тут і не пахне, яны поўнасьцю замяніліся палітычнымі. І ў гэтую гульні былі ўцягнуты і дзеці. Ім дзядулі і бабулі, бацькі ўручылі лозунгі з

патрабаваннямі разабрацца з тымі, хто “разваліў СССР”. Называліся і канкрэтныя прозвішчы: Ельцын, Шушкевіч, Краўчук. Праўда, хоць і вучацца дзеці ў школах, але ні адзін з іх так і не адказаў на пытанні журналіста, якія пасады займаюць пералічаныя людзі, чаму вінаваты яны ў развале Саюза і інш.

Хто павярнуў задуманае мерапрыемства ў такое рэчыва, стала зразумела, калі запрацаваў гучнагаварыцель, калі ў калону шэсці сталі “барацьбіты за дэмакратыю”. Гэта былі кіраўнікі гаркома, райкомаў партыі. І не выпадкова пад іх дыктоўку гучалі здравіцы ў гонар СССР, камуністычнай партыі, КПБ, “інтэрнацыянальнай дружбы” былога Саюза. Удзельнікі шэсці, якія прайшлі ад Дома афіцэраў да плошчы Незалежнасці ў Мінску, сваімі паводзінамі ў нейкай ступені зняважылі свята жанчын, бо большасць іх спадзявалася на іншы сцэнарый. І вельмі шкада, што ён быў распрацаваны не па правілах сапраўднага дэмакратыі, а была зроблена спроба павярнуць назад незваротныя працэсы. Ці не падобна гэта на гульні, у якой адсутнічаюць правілы...

ШТО СКАЖА ПРАКУРОР?

В.КЕБІЧ ШУКАЕ АВАРОНЫ

Старшыня Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь В.Кебіч 9 сакавіка гэтага года звярнуўся з заявай да Генеральнага пракурора Беларусі В.Шаладонава. Прычынай для заявы прэм’ер-міністра паслужылі апублікаваныя ў час яго хваробы ў маскоўскай газеце “Коммерсант дейли”, у “Народнай газеце”, а таксама перададзеныя па радыёпраграме “Маяк” і тэлебачанню “Астанкіна” паведамленні, у якіх са спасылкай на крыніцы, “блізкія да МУС”, сцвярджаецца, што сваякі прэм’ера замешаны ў непрыстойных справах, маюць дачыненне да атрымання хабару і г.д.

“Катэгарычна адхіляю такія выдумкі, — указвае ў заяве В.Кебіч. — Расцэньваю іх як спробу зняславіць маю сям’ю, мяне, а, значыць, кінучь цень на ўрад Беларусі. Асабіста мне ясныя як прычыны, так і крыніцы такіх правакацый. За ўсім гэтым стаяць тыя, каму хацелася б дыскрэдытаваць узяты ўрадам курс на паступовае рэфармаванне эканомікі, сацыяльную абарону людзей, хто зацікаўлены ў тым, каб узарваць стабільную абстаноўку ў рэспубліцы. Гэта амаральныя і брудныя прыёмы палітычнай барацьбы.

Расцэньваю такія дзеянні як неўспешныя для нашай дзяржавы. Прашу ў сувязі з гэтым пракуратуру правесці праверку распаўсюджваемых паведамленняў і прыняць меры ў адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь”.

АХВЯРАМ НАЦЫЗМУ

КАМПЕНСАЦЫЯ ЗА ПАКУТЫ

Старшыня Савета Міністраў Беларусі Вячаслаў Кебіч даручыў камітэту па сацыяльнай абароне ваеннаслужачых, асоб радавога і кіраўнічага саставу органаў унутраных спраў, воінаў-інтэрнацыяналістаў, звольненых у запас (адстаўку), і членаў іх сямей падрыхтаваць устаноўчыя дакументы для рэгістрацыі ў горадзе Мінску фонду “Узаемаразуменне і прымірэнне”, які будзе займацца пытаннямі грашовай кампенсацыі ахвярам нацысцкіх пераследаванняў у гады другой сусветнай вайны. Фонд ствараецца ў адпаведнасці з сумеснай заявай федэральнага канцлера ФРГ Гельмута Коля і прэзідэнта Расіі Барыса Ельцына ад 16 снежня 1992 года.

Урад ФРГ выказвае гатоўнасць у рамках гуманітарнага ўрэгулявання ўнесці аднаразовы фінансавы ўклад на агульную суму 1 мільярд нямецкіх марак у фонды “Узаемаразуменне і прымірэнне”, якія будуць створаны ў Беларусі, Расіі і на Украіне. Размеры выплат у кожны з фондаў будуць вызначаны пасля ўзгаднення паміж беларускім, расійскім і украінскім бакамі. Сродкі фондаў прызначаюцца для былых савецкіх грамадзян, якія падвергліся пераследаванням з боку нацыянальна-сацыялістычнага рэжыму.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

НА ПЛЕНУМЕ ЦК і Кантрольнай камісіі КПБ прынята рашэнне аб скліканні ў красавіку ХХХІІ пазачарговага з’езда КПБ. Самае галоўнае, эканамічная праграма партыі не будзе абмяркоўвацца на з’ездзе, таму што такой праграмы ў камуністаў пакуль няма.

50-ГОДДЗЮ Асвейскай трагедыі прысвечаны былі Дні памяці, якія прайшлі ў Верхнядзвінскім раёне. У 1943 годзе фашысцкія карнікі і іх памагатэры латышскія спецыяльныя фарміраванні па барацьбе з партызанамі выпалілі дашчэнту вёскі і мястэчкі былога Асвейскага раёна і саму Асвею. Загінулі тысячы бязвінных жыхароў — старыя, дзеці, жанчыны.

ФАКУЛЬТЭТ журналістыкі Белдзяржуніверсітэта, магчыма, з цягам часу трансфармуецца ў Інстытут журналістыкі. Такі статус прадугледжаны ў праекце канцэпцыі развіцця інфармацыйнай прасторы, які мае Міністэрства інфармацыі Беларусі. Плануецца адкрыць 4 факультэты: рэпартажэрскі, аналітычна-журналістыкі, завочны і факультэт прафесійнага ўдасканалення.

УСЛЕД за Кобрынскім інструментальным брыльянтавым зорку якасці атрымае Брэсцкі завод бытавой хіміі і Добрушскі фарфоравы. Такое рашэнне прынята міжнародным камітэтам па маркецінгу ў Мехіка. Гэтым прадпрыемствам прадастаўляецца права маркіраваць сваю прадукцыю міжнародным знакам “ТМ”.

ДЗЕСЯЦЬ ТЫСЯЧ ПАЦЫЕНТАЎ

Параўнальна нядаўна тут было поле. Бліжэй да мікрараёна Курасоўшчына вясной буяў калгасны сад, зелянела рунь. Было некалькі прыватных хацін, частка з якіх яшчэ засталася і сёння, але нібы замаскіравалася, схавалася за высокія будынкі, што ланцужком працягнуліся на многія сотні метраў уздоўж калцавой дарогі з Курасоўшчыны да Слуцкай шашы.

Адзін з будынкаў трохі выдзяляецца ў тым ланцужку. Па сваёй першапачатковай задуме тут павінна была размясціцца звычайная дзіцячая бальніца для абслугоўвання юных пацыентаў сталічнага мікрараёна. Але з цягам часу функцыі яе пашырыліся. Сёння гэта ўжо нават не гарадская лячэбная ўстанова, а без перабольшання бальніца рэспубліканскага значэння. Чаму так адбылося?

— Свайго першага пацыента, — расказвае галоўны ўрач бальніцы Людміла Дрыц, — мы прынялі пятнаццаць гадоў назад. Так што мы ўжо адзначылі свой маленькі юбілей. Цяпер жа штогод тут леацаца каля дзсяці тысяч дзяцей. Бальніца працуе ў вельмі напружаным рытме. Ён прадывтаваны шэрагам абставін. Галоўная з іх —

сітуацыя пасля чарнобыльскай катастрофы. Вы ж ведаеце, як востра паўстала праблема лячэння хворых на запаленне шчытападобнай залозы з Гомельшчыны. Прышлося нам, як кажучы, перабудоўвацца на хаду. І вось ужо мы расшыраем эндакрыналагічнае аддзяленне. Ствараем лораддзяленне. Хачу падкрэсліць: такое лораддзяленне адзінае ў нашай рэспубліцы па ўзроўню аснашчэння, спецыялізацыі ўрачоў. Гэта дапамагае лячыць дзяцей, якія пакутуюць ад моцнага насавога крывацёку. Часам неасцярожнасць дзяцей, нядбасць бацькоў прыводзяць да непапраўнага. Да нас паступаюць пацыенты, якія праглынулі шпільку, цвік, іншы вельмі небяспечны для здароўя і жыцця дзіцяці прадмет. Больш кваліфікаванай і своечасовай дапамогі такому пацыенту не акажучы нідзе ў рэспубліцы. Толькі ў трэцяй клінічнай.

Расказала Людміла Сцяпанавна і аб супрацоўніцтве бальніцы з Мінскім медыцынскім інстытутам: у трэцяй праходзяць падрыхтоўку ўрачы-інтэрны, медыцынскія сёстры. Дарэчы, многія з іх потым застаюцца тут працаваць.

Вядома ж, у галоўнага ўрача галава ідзе кругам ад клопату і розных праблем. А іх нямала. Працэсы лячэння не зайжды кароткачасовыя, а ўсім вядома, як цяжка малым быць без бацькоўскай ласкі. Таму вырашана ўзвесці дадатковую прыбудову да галоўнага корпусу, каб кожная маці з дзіцем да трохгадовага ўзросту магла знаходзіцца побач.

У наш час рашаць гэтыя і іншыя праблемы вельмі цяжка. Хаця застаецца надзея, што задуманае здзейсніцца. Што ні кажыце, а 3-я дзіцячая гарадская клінічная бальніца сталіцы сёння з’яўляецца адной з вядучых медыцынскіх устаноў Рэспублікі Беларусь.

Жанна ПРАЦЬКО.

НА ЗДЫМКАХ: галоўны корпус бальніцы; загадчык рэанімацыйнага аддзялення В. БАРАШ і асістэнт кафедры педыятрыі А. ХАРАМАНЕНКА; старшая медсястра Т. ЦУКАНАВА з юнымі пацыентамі.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ТОЛЬКИ СУМЛЕННАЯ ПРЕССА СВАБОДНАЯ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Другі напрамак нашай дзейнасці — юрыдычнае і прававое забеспячэнне ўсіх працэсаў, звязаных з дзейнасцю сродкаў масавай інфармацыі. Для гэтага мы і працуем над законам, які забяспечыць свабоду слова і рэальную заканадаўчую падтрымку ўсім сродкам масавай інфармацыі.

Трэці напрамак нашай дзейнасці — гэта матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне. У нас зараз вельмі цяжка становіцца: папера, фарбы, кардон — усё завозіцца з Расіі. Кірунак на самазабеспячэнне мы ўзялі ўжо даўно. Хаця, канешне, я лічу гэта не вельмі разумным, таму што ва ўсім свеце існуе падзел працы, і колькі б мы ні рабілі намаганняў вынайсці якасную паперу, у нас няма сваёй цэлюлозы. Да таго ж, у Беларусі, калі пашукаць, дык знайдзюцца станкі, якім па сто год і болей.

— Раскажыце, калі ласка, пра дзейнасць прыватных газет, часопісаў і выдавецтваў.

— Раней дзяржаву крытыкавалі за тое, што яна была манопалістам сродкаў масавай інфармацыі. Каб убачыць, які стан гэтай сферы ў нас сёння, давайце звернемся да канкрэтных лічбаў. На 1 лютага гэтага года ў Міністэрстве інфармацыі зарэгістравана 636 газет і часопісаў. А ўвесь час існавання міністэрства мы нікому не адмовілі ў рэгістрацыі газеты, часопіса ці тэлепраграмы, і амаль усе яны працягваюць існаваць. Ёсць адно выключэнне — у адпа-

веднасці з законам пасведчанне выдаецца на год, і калі за гэты тэрмін газета ці часопіс ні разу не выходзяць — пасведчанне анулюецца.

— А хто канкрэтна выступае заснавальнікам новых сродкаў масавай інфармацыі?

— Групы грамадзян або прыватныя асобы выступаюць заснавальнікамі 80 газет і часопісаў. Грамадскія арганізацыі — 74, рэлігійныя арганізацыі заснавалі 10 выданняў, малыя прадпрыемствы і кааператывы — 60, самі калектывы рэдакцыі — 57, асацыяцыі, фірмы, акцыянерныя таварыствы — 59. Так што, як бачыце, розкіі думак. І калі б нехта сёння захацеў манопалізаваць права імі кіраваць, думаю, што гэта было б немагчыма.

— А ці не з’яўляецца фінансаванне асобных выданняў Саветам Міністраў і Міністэрствам інфармацыі яскравым сродкам кіравання прэсай і спробай яе манопалізаваць?

— Скажыце, ці магло б выйсці сёння без дзяржаўнай падтрымкі хаця б адно літаратурнае выданне ці само выдавецтва “Полымя”? А калі дзяржава або наша міністэрства напрамую фінансуюць часопісы “Малодосць” ці “Полымя”, як вы думаеце, мы дыкуем ім, што друкаваць? Няўжо Савет Міністраў, які з’яўляецца заснавальнікам часопіса “Вожык”, загадвае яго кіраўніцтву, якія карыкатуры маляваць і змяшчаць? Мне здаецца, што гэта, мякка кажучы, смешна. А з другога боку, у былыя часы газета “Літаратура і ма-

стацтва” цалкам фінансавалася з бюджэту, але яны змаглі стаць знакамітым “ЛіМам”, мелі свой твар і рабілі сваю палітыку, якая была апазіцыйнай да тых уладных структур, што тады існавалі, асабліва да партыі. Ну, даставалася ім на арэхі, ну, было часам несалодка галоўнаму рэдактару, але ж “ЛіМ” заставаўся “ЛіМам”. Дык ці толькі ў грошах справа? Можна, усё ж такі пазіцыя газеты і пытанні яе выжывання залежаць ад журналістаў, якія там працуюць, ад іх здольнасцей і таленту?

— А каму аказваецца падтрымка ў першую чаргу?

— На мой погляд, дзяржава павінна падтрымліваць тыя напрамкі, якія з’яўляюцца для яе прыярытэтнымі. А сёння гэта беларускамоўныя выданні, бо сітуацыя ў рэспубліцы зараз такая, што калі б мы адпусцілі “на вольныя хлеба” кнігарні, выдавецтвы, друкарні, то беларускую кнігу мы не атрымалі б увогуле. Яна сёння стратная для ўсіх. Любое выдавецтва, якое зараз выдае кнігу на роднай мове, нясе страты, і таму дзяржава пакрывае 50 працэнтаў выдаткаў, на дзіцячую кнігу — нават 75 працэнтаў, а для даведчанай літаратуры мы будзем шукаць магчымасць стопрацэнтнай датацыі. Дзяржава выбірае тыя прыярытэты, якія патрэбны, каб нам сапраўды стаць незалежнымі, каб адродзіць сваю мову і культуру. А фінансаваць усё падрад немагчыма, і хаця нам часта нагадваюць, што грошы, якімі мы распараджаемся, — гэта грошы падаткапальцельшчыкаў, так, па-

даткапальцельшчыкі плацяць за ўсё, але ж гэта і ёсць задача дзяржавы выбіраць, што на іх будаваць: завод медыкаментнаў ці ваенны завод, што друкаваць — дзіцячую літаратуру ці Чэйза.

— Якім вы бачыце далейшы лёс беларускамоўнай прэсы? Ці зможна яна выжыць у сённяшніх умовах?

— Калі б мы не верылі ў яе будучыню, дык не было б сэнсу ва ўсім, што мы зараз робім. Верым, спадзяёмся і шукаем шляхі яе падтрымкі. Так, нас турбуе, што з 636 газет і часопісаў толькі 142 на беларускай мове, і перад тым як зарэгістраваць выданне, з кожным заснавальнікам, які абірае рускую мову, мы абавязкова гутарым і агітуем выходзіць на беларускай альбо хаця б на двух мовах.

— А ці падабаецца вам самому, калі назва газеты напісана па-беларуску, а ўсё астатняе ў ёй па-руску? Вось вам, маўляў, “шыльда”, каб не чапляліся, а мы ўсё роўна будзем па-руску.

— Ведаеце, гэта ж не ад добрага жыцця такія “змешаныя” выданні — таксама нейкі незразумелы шлях, у цывілізаваных краінах такога няма. Але хай у такіх газетах хаця б так прысутнічае беларуская мова. Можна тым самым мы прывучым усіх ставіцца да яе нармальна. Я гляджу на гэта як на адзін са шляхоў адраджэння мовы.

— Як вы ставіцеся да камерцыйнай дзейнасці нашых газет, часопісаў? Журналістаў заклікаюць шукаць рэкламу, ё

запоўненыя цэнтральныя развароты і старонкі нашых выданняў.

— Камерцыйнай дзейнасцю прэса займаецца ва ўсе часы, рэклама існуе паўсюль, яна павінна развівацца, але быць разумнай, каб камерцыя не пераважала над здаровым сэнсам і за ёю не знікла само выданне. Калі ж газета не хоча займацца камерцыйнай дзейнасцю — на здароўе, хай не займаецца. Канешне, калі ў яе ёсць за што жыць.

— У апошні час вельмі ўскладнілася перасылка нашага “Голасу Радзімы” за мяжу, ды і саміх межаў стала значна больш...

— З перасыпкай і падпіскай зараз вельмі складана, але ж гэта праблема цалкам знаходзіцца ў кампетэнцыі Міністэрства сувязі. Мы, канешне, супрацоўнічаем з імі, але часам, бывае, і не знаходзім паразумення. Напрыклад, калі ў мінулым годзе складаліся каталогі падпіскі, па недагляду Міністэрства сувязі многія выданні туды не трапілі. Што ж датычыцца новых тарафаў і платы за перасылку — таннейшымі яны не будуць, хаця і раней перасылка нашых кніг і газет за мяжу каштавала значна больш, чым самі выданні. Трэба шукаць нейкія новыя шляхі, але спыніць культурны абмен ніяк немагчыма. Любая форма супрацоўніцтва з далёкім і бліжкім замежжам для нас сёння мае вельмі вялікае значэнне.

АДБЫЎСЯ Сход беларусаў блізкага замежжа, наперадзе яшчэ больш важная падзея агульнанацыянальнага значэння — Першы з’езд беларусаў свету. Абедзве падзеі сваім унутраным пафасам перш за ўсё сіраваны на сцверджанне беларускага Адраджэння, на аднаўленне народа, на дапамогу Бацькаўшчыны дыяспары і, узаемна, замежных беларусаў адзінай для ўсіх Маці-Беларусі. Карацей ка-

Амаль усе рускамоўныя газеты, якія выходзяць на Беларусі (а іх сотні!), дружна адварнуліся ад Сходу ці, як вядома сваёй ультыракамуністычнай пазіцыяй “Мы і время”, адмежаваліся ад яго зласлівай рэплікай. На фоне такога стаўлення сімпатычнай выглядае пазіцыя “Знамени юности”, якая асвятляла праблемы беларускага замежжа і напярэдадні, і пасля Сходу.

Перакананы: Беларусь і яе на-

зробіў для папулярызавання эміграцыйнай літаратуры, але ў сваіх каментарых і выступленнях не заўсёды аб’ектыўна асвятляў шлях паваеннай беларускай эміграцыі, яе сённяшні стан і ролю ў агульнанацыянальным руху. Спашлёмся на публікацыю ў “ЛіМе” за 8 студзеня г.г., найбольш “ударнае” месца за якое пад назвай “Чарговы міф” перадукавала і газета “Голас Радзімы”. “Мушу зазначыць, —

БУДЗЬМА ТАКТОЎНЫМІ І ДОБРАЗЫЧЛІВЫМІ

ЯК ДЗЕЦІ АДНАГО НАРОДА

жучы, усталёўваюцца нармальныя для цывілізаваных краін дачыненні паміж людзьмі адной нацыі. Аднак гэты, без сумнення, дабратворны для нашага Адраджэння паварот часамі сутыкаецца і з аб’якаваасцю, і з неразуменнем, і нават з пэўным супрацівам. Хіба гэта нармальна, што дасюль Згуртаванню беларусаў свету “Бацькаўшчына” так і не падшукана прыдатнае памяшканне, без чаго практычна немагчыма весці плённую і рознабаковую дзейнасць, дапамагаць дыяспары ў яе вельмі пільных патрэбах. Каб задавальняць гэтыя патрэбы — перасылаць беларускамоўную перыёдыку і кнігі, выязджаць у замежжа да беларусаў з канцэртамі, ладзіць там беларускія школы і г.д., — патрэбны немалыя фінансавыя сродкі. Аднак вялікую долю прыбыткаў ад нашай пакуль што сціплай гаспадарчай дзейнасці забірае назад дзяржава ў форме падаткаў. Вярхоўны Савет, вызваліўшы ад іх творчыя саюзы і некаторыя грамадскія арганізацыі, “Бацькаўшчыне” ў такім прывілеі адмовіў і пакуль што на Зварот Сходу беларусаў блізкага замежжа выправіць такі недагляд станюча не адразаваў.

Сход выявіў мноства складаных і нават балючых праблем у беларусаў, што жывуць у краінах былога Саюза. Пра гэта лавінны ведаць і грамадзяне ўсёй Беларусі, але, на жаль, сродкі масавай інфармацыі якраз па-належамаму і не асвятлілі тое, дзеля чаго, уласна кажучы, беларусы і з’ехаліся на свой першы сход. Газеты, якія асвятлялі яго працу, у асноўным спыніліся на пачатку, калі выступалі афіцыйныя асобы, лідэры грамадскіх арганізацый і партый, што дзейнічаюць тут, на Беларусі. Больш разгорнута і шырока весткі пра Сход падала толькі газета “Голас Радзімы” ды Беларускае радыё. Што ж датычыць тэлебачання, дык яго інфармацыя была настолькі скупой і прыблізнай, быццам падзеі адбываліся не тут, у стольным Мінску, а дзесьці на далёкіх Гавайскіх выспах.

род будуць адраджацца насуперак сілам, што не паступаюцца імперска-бальшавіцкімі прынцыпамі. Ды часамі дзівіць пазіцыя асобных людзей, якія ўяўляюць сябе ў ролі ці то лідэраў, ці актывістаў і спрыяльнікаў нацыянальнага Адраджэння, але аб’ектыўна ставяць патырчакі на яго не вельмі прасты і лёгкім шляху. Не ўсім, на жаль, хапае разумення, што асноўнае сёння для беларускасці — замацавацца на здабытых пазіцыях і дзейнічаць з’яднана, бо сілы супраціву нашаму Адраджэнню і ў самой Беларусі пакуль што моцныя і, напэўна, што будуць вельмі ўсцешаныя, калі сярод адраджэнцаў пачнуцца звады і сваркі, імкненне асобных грамадскіх арганізацый і палітычных партый любым шляхам і сродкамі да лідэрства за кошт іншых. Але будзе больш чым неразумна распільваць сілы на непатрэбную валтузню і спрэчкі ў час, калі іх трэба ашчаджаць і скіроўваць на стваральную, а не разбуральную для беларускасці дзейнасць. Таму мы паспрабуем па магчымасці далікатна, не называючы прозвішчаў, указаць на факты, міма якіх наша грамадская арганізацыя не мае права моўчкі прайсці. Адзін з іх датычыць нібыта атрыманага ад Беларуска-Амерыканскага Задзіночання факса, дзе сцвярджаецца, быццам БАЗА — адзін з самых моцных патрыятычных беларускіх асяродкаў на чужыне — з палітычных меркаванняў адмаўляецца браць удзел у будучым з’ездзе беларусаў свету. І хоць на тым “факсе” няма ні выхадных даных шаноўнай арганізацыі, ні подпісаў і нават прозвішчаў яе кіраўніцтва, знаходзяцца людзі, што ўсур’ез успрымаюць гэтую фальшыўку, пачынаюць закіпаць вакол гэтага факта-страхцымі, быццам у нас няма праблем сапраўды рэальных, на вырашэнне якіх можна з удзячнасцю пакласці свой імплэт і здольнасці...

Большай выверанасці, лічым мы, патрабуе пазіцыя аднаго беларускага пісьменніка, які нямае

сцвярджае аўтар нататкі, — літаратурнай мовай там, за межамі Беларусі, валодаюць толькі лічаныя асобы”. І гэта пра свядомую беларускую эміграцыю, якая, нягледзячы на яе штучную адлучанасць па віне былых СССР і БССР ад Бацькаўшчыны, насуперак усяму захавала вернасць нацыянальным ідэалам, сваёй культуры, традыцыям, мове. Арганічная беларускасць людзей на чужыне не “міф”, а жывая сімпатычная рэальнасць, у якой не адзін раз пераконваліся ты, каму даводзілася быць у беларускіх эміграцыйных асяродках, успрымаюць усё на свае вочы і вушы без ранейшай ідэалагічнай зашоранасці. Таму тут асноўнае, каб мы адмовіліся ад прадуртасці, ад навешвання ярлыкоў, жадання штучна падзяляць народ на тых, хто жыве ў Беларусі і за яе межамі, вызначаць лепшых і горшых, сваіх і чужых, забываючы, што ўсе мы дзеці адзінай і непадзельнай Маці-Беларусі.

Калі кіравацца на такі арыенцір, дык, мабыць, магло б быць больш памяркоўным і тактоўным выступленне-адказ народнага дэпутата на змешчаны ў “ЛіМе” ліст прадстаўнікоў шасці аўтарытэтных беларускіх арганізацый Аўстраліі, дзе яны выказалі сваё стаўленне да выявы дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь. У нечым, магчыма, з гістарычнага пункту погляду, яны памыліліся, але ж нельга забывацца пра тое, што гэтыя людзі свята шанавалі “Пагоню” і ў той час, калі мы тут на Бацькаўшчыне не толькі што асцерагаліся насіць яе на грудзях, але і згадваць пра яе не асмелываліся!..

Дык будзьма, шаноўныя спадары, тактоўнымі, добразычлівымі і па вялікаму рахунку прынцыповымі! Давайце паводзіць сябе так, як і належыць дзецям аднаго народа.

Яўген ЛЕЦКА,
старшыня Рады Згуртавання беларусаў свету “Бацькаўшчына”.

ДОБРАЕ ІМЯ ДАРАЖЭЙШАЕ ЗА БАГАЦЦЕ

Вярнуць людзям добрае імя — за такую справу ўзялася Яўгенія Шапенка, кіраўнік Чачэрскага гісторыка-этнаграфічнага музея. З’яўляючыся старшынёй раённай камісіі па рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій, яна многа часу ўдзяляе вывучэнню розных дакументаў. Але галоўнае, вядома, сустрэчы з тымі, хто прайшоў усе жахі сталінскіх лагераў і сумеў застацца ў жывых, са сваімі загінуўшымі. Яўгенія Антонаўна лічыць сваім абавязкам не толькі пагутарыць з людзьмі, але і аказаць ім пасільную дапамогу.

НА ЗДЫМКУ: Я. ШАПЕНКА (справа) гутарыць з **Е. ДРАБЫШЭЎСКАЙ** і **Пятром ХОМЧАНКАМ**.
Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

ПІСЬМЫ 3-ЗА МЯЖЫ

У ЧЫМ ПРАЯВА ПАТРЫЯТЫЗМУ?

У адкрытым лісце (“Голас Радзімы” № 52 за 24.12.1992 г. “Зноў пра двухмоўе”) акадэмік Сібірскага аддзялення Расійскай акадэміі навук — В. Капцюг і іншыя — падзімаюць трывогу, што “без рускай мовы наша навука змарнее”. Не буду прыгадваць тое, чым яны намагаюцца пераканаць Вярхоўны Савет Беларусі ў сваім выступленні. Хачу толькі паставіць пытанне: якая перспектыва развіцця самабытнасці ў народа, каторы даручыць сваю навуку чужой мове?

Сягоння мова цывілізаванага грамадства абапіраецца амаль цалкам на слоўнік навуковых тэрмінаў, бо навука стала неадлучным сродкам і гаспадарчага, і культурнага жыцця кожнага народа. Дык калі б згадзіцца — і то добраахвотна, чаго патрабуюць сібірскае акадэмікі, — аддаць навуку “вялікай рускай” мове, то што тады можам пакінуць беларускай мове? Бадай толькі тое, што было прадугледжана і раней — намаганні, каб яна знікла з паверхні зямлі беларускай.

Ёсць дзяржавы, нават меншыя за Беларусь, якія маюць сваю навуку і не баяцца, што не здолена з суседзямі дагаварыцца. Не баяцца таксама, што калі добрае нешта прыдумваюць, дык таго ніхто не заўважыць. Ці сібірскае акадэмікі не зацікаўлены веданнем чужой мовы? Праўда, у нашым былым “лагеры” часам было падазронам, а нават і

небяспечным карыстацца іншай, а не рускай мовай. Пераканаўся я сам у гэтым, будучы з дваццатку гадоў таму ў Беларусі. Але тая эпоха, думаю, ужо мінула.

Я ў Польшчы знаю шмат людзей, звязаных з рознымі галінамі навукі. Тут нельга ўявіць, каб вучоныя ў сваёй працы маглі абысціся без ведання некалькіх моў. Карыстаюцца імі ў даследаваннях і ў выданні публікацый, а таксама і навуковых зводках. Усё гэта тут лічыцца нармальным. Калі і Беларусь будзе ўжо сапраўды незалежнай і развітой дзяржавай, а яе навука на высокім узроўні, свет паклапоціцца гэта заўважыць. А погляд акадэмікаў, што ў вялікай краіне былых савецкіх рэспублік неабходна карыстацца выключна рускай мовай, ці не з’яўляецца доказам адсталасці сібірскае вучоных?..

І ці ж не даўна, што цэлыя дзесяцігоддзі беларусаў усе пераконвалі, што іхняя мова зусім падобная да рускай і таму няма ніякага сэнсу яе захоўваць. Гаварылася часам, што беларуская мова — гэта толькі дыялект рускай. А тут вучоныя — і то з паходжаннем быццам беларусы — падкірэліваюць, што беларуская мова з’яўляецца для рускай мовай “недаступнай”. Загадкавыя яны, гэтыя ўсе тэндэнцыі нашых добразычлівых суседзяў...

А. МАЎЧУН.

Польшча.

СТАРОНКА ПРА АРНАМЕНТ

У КОЖНЫМ УЗОРЫ ВЯЛІКІ СЭНС

У кожную эпоху ў кожнага народа былі свае арнаменты. Яны былі сугучнымі свайму часу, стылю ці накірунку стылю ў мастацтве. Але больш за ўсё арнамент увасабляў у сабе лепшыя рысы традыцыйнага аздаблення, набываючы яскравую выразнасць і тыповасць нацыянальнага арнаменту. Многія даследчыкі лічаць яго своеасаблівым помчыкам эпохі, сведкам яе мастацкіх асаблівасцей. Часта арнамент быў вяршыняй народнага мастацтва. Менавіта па асаблівасцях арнаментыкі вучоныя археолагі вызначаюць, да якой культуры, якому народу належыць тыя ці іншыя рэчы, знойдзеныя падчас раскопак.

Гісторыя арнаменту вельмі старажытная. Першабытны чалавек навучыўся ляпіць посуд з гліны, потым пачаў аздабляць яго кропкамі, рыскамі, лініямі. Кропкалінейны арнамент, бадай, самы імперычны. З’явіліся першыя прымітыўныя тканіны, іх таксама пачалі ўпрыгожваць. З часам арнамент ускладняўся, з’яўляліся новыя матывы, больш дасканалая пластычная выразнасць, малюнак набываў адмысловасць. У залежнасці ад кліматычных умоў і сацыяльнага развіцця таго ці іншага народа арнамент набываў адметныя рысы. Арнаментам упрыгожвалі творы выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, архітэктурныя збудаванні, прадметы хатняга ўжытку. У залежнасці ад матэрыялу ар-

намент выконваецца рознымі тэхнічнымі сродкамі. Найбольш выразна выяўлены асаблівасці беларускага арнаменту ў ткацтве, вышыўцы, рызбе па дрэву, кераміцы. Але ёсць таксама арнаменты плецення, набівання, гравіравання, малявання і іншыя.

Адкуль жа ўзяліся тыя ці іншыя выявы на арнаментах і што яны адлюстроўваюць? Перш за ўсё трэба сказаць, што любы арнамент выконвае дзве функцыі — семантычную, ці магічную, і эмацыянальна-псіхалагічную, ці эстэтычную.

Беларускі арнамент развіваўся пад уплывам украінскага, літоўскага, рускага і польскага арнаментальнага мастацтва, улічваючы геаграфічнае месцазнаходжанне Беларусі і ўзаемаадносіны паміж народамі. Нацыянальную адметнасць арнаменту набываў у перыяд фарміравання беларускай народнасці (XIV—XVI стагоддзі). Найбольш распаўсюджаныя тканіны і вышываны. Амаль па ўсёй тэрыторыі Беларусі ўладарыць і цяпер арнамент геаметрычнага характару, у аснове якога ромб у розных варыянтах, які ў народзе часта называюць таксама “круг”. Менавіта ромбадобны больш за іншыя захаваліся ад старажытнасці да нашых дзён.

[Заканчэнне на 8-й стар.]

КАЛІ Гавораць пра вялікіх сыноў Беларусі, што найбольш поўна прадстаўляюць яе на сусветным форуме сацыяльнага і культурнага прагрэсу, то найперш называюць пяць іменаў: Скарына, Каліноўскі, Купала, Колас, Багдановіч. У беларусаў мноства выдатных і высокіх іменаў, але на першае месца п'яць народа паставіла гэтыя. П'яць нязгасных зорак, вакол якіх і побач з якімі на небасхіле гісторыі месцяцца іншыя, часам не менш моцныя, не менш яркія.

“Восстань... и виджь!...” Зразуме-ла ж, ён бачыў у 63-м годзе далей за іншых, ён стаў душой і галоўным рухавіком паўстання, ува-сабленнем лепшых ягоных рыс. У паўстанні так або інакш пры-малі ўдзел тысячы, бадай, дзе-сяткі тысяч людзей. Чым жа ён выплываў? Як здолеў ён у адлу-чанья яму лёсам кароткія чвэрць стагоддзя зрабіць так многа, пры-няць на свае маладыя плечы столькі, што дагэтуль да яго асо-бы, дзейнасці, спадчыны зноў і зноў звяртаюцца не толькі дас-ледчыкі многіх спецыяльнасцей.

на следстве і судзе. У яго апош-няй заяве, “што калі грамадзян-ская шчырасць складае даб-радзейнасць, то шпёнства апа-ганьвае чалавека, што грамадства, устроенае на іншых пачатках, не вартае гэтай назвы... Прычыны і вынікі мною добра абдуманы, а ўсведамленне гонару, уласнай годнасці і таго становішча, якое я займаў у грамадстве, не дазваля-юць мне ісці іншым шляхам”. Бог ты мой! Як непадобна ўсё гэта на разгубленасць і трымценне пе-рад царскімі ішчэйкамі якога шляхціца, што прымкнуў да

Цікавае сведчанне папличніка (па арганізацыі, але не па погля-дах) і аднафамільца Юзафа Каліноўскага: “...я бачыў у ім ча-лавека рашучага, прадпрымаль-нага, які сваёй дзейнасцю і адда-насцю справе як бы папракаў іншых у бязлівай асырожнасці і слабасці. Сама небяспека ягонага становішча, прыдаючы яму нібы характар геранінасці, магла пры-цягваць да яго іншых”.

Якуба Гейштара, лідэра партыі “белых” у Літве і на Беларусі, здзівіла ў свой час не толькі пра-думаная антышляхецкая канцэп-

паўстанне”. Трохі мудрагеліста – і ўсё ж сэнс дастаткова зразуме-лі. Неабходна для перамогі над ворагам сіла заключаецца ў самім прыгнечаным становішчы народа – вось адкрыццё Каліноўскага і яго аднадушцаў. Сіла пратэсту роўная сіле прыгнеч-та. Каліноўскі да канца выкары-стаў на гэтым пасяджэнні магчы-масць выказацца, што яму выпа-ла. Ён спрачаўся больш за ўсіх і літаральна нікому не даў гаварыць (а яшчэ кажуць – кепскі прамоўца). Умовіліся так: спачат-ку ўсе астатнія дамовяцца паміж сабой, а потым ужо з Каліноўскім. І ўсё-такі абаянне асобы Каліноўскага было такое вялікае, што праз некаторы час ён стаў галавой, старшынёй пад-польнага Літоўскага камітэта, які рыхтаваў паўстанне ў Літве і на Беларусі. Так ацэнена была неўтаймоўная грамадская энергія Каліноўскага, яго адданасць рэ-валюцыйнай справе.

Мне ўжо даводзілася гаварыць, што ў дзейнасці Каліноўскага кідаюцца ў вочы дзве галоўныя, вызначальныя рысы: 1) яго заўсёдна арганічная патрэб-насць адстойваць, ставіць у асно-ву асноў народныя інтарэсы, глядзець на падзеі з пункту погля-ду сялянства і 2) не менш пастая-нная прывязанасць да белару-скай мовы. Там, дзе ён з'яўляўся, узнікалі і множыліся беларускія газеты і пракламацыі.

Нягледзячы на тое, што рысы гэтыя ўзаемна звязаныя, што другое вынікае з першага. Вы-хадзец з дваранства, ён, неза-лежна ад сваіх сямейных і клас-вых сувязяў, а можа быць, часам і незалежна ад сваіх асабістых сімпатый і антыпатый, выказаў дваранству прсырд як бы ад імя гісторыі. “Перш за ўсё нам трэба знішчыць гэтую гнілую, разбэш-чаную касту, якую называюць дваранствам”, – заявіў ён. Яму прыпісваюць іншы раз максімалісцкі кліч: “І хай сжера не спыніцца нават над калыскай панскага дзіцяці”, але гэта, зразу-мела, ужо гіпербала, легенда, пушчаная ў свет ягонымі палітычнымі праціўнікамі. Іншая справа, што абаліралася гэтая гіпербала на рэальнасць, яна вы-датна перадае як страх перад Каліноўскім усяго памешчыцка-самадзяржаўнага лагера, так і бескампраміснае стаўленне “ата-мана мужыцкай праўды” да класа феадальных эксплуатацый, ужо асуджанага гісторыяй. Мы веда-ем, што на справе Каліноўскі стаяў якраз за рэвалюцыйную за-коннасць, супраць самавольства ў актах сацыяльнага правасуддзя.

Выпушчаная ім на пачатку ўзброенага выступлення “Паўстанцкая інструкцыя” патра-бавала рэвалюцыйнага суда над найбольш злоснымі прыгня-талнікамі працоўных у прысут-насці сабраўшага народа. Як ба-чы, гэта патрабаванне рэвалю-цыйнага парадку і публічнасці (не-здарма Кастусь – юрыст па аду-кацыі). Разам з тым несумненна, што Каліноўскі не толькі падзяляў высунуты рэвалюцыйнай дэма-кратыяй лозунг сялянскай рэвалю-цыі, але быў адным з галоўных яго звестуючых. Крызіс пры-гоніцтва дасягнуў у часы Каліноўскага апошніх межаў. Ча-ша народнага цяжару пера-поўнілася. Сялянская рэвалюцыя была грознай рэальнасцю, адна-кай часу. “Да сякеры клічце Русь!” – з асаблівай сілай пра-гучала ў слаўным “Пісьме з правінцыі”, апублікаваным у 1860 годзе ў герцэнаўскім “Колоколе” за подпісам “Рускі чалавек”. Псеўданім гэты дагэтуль не раскры-ты. У якасці мяркуемага аўтара гэ-тага найярчэйшага дакумента эпохі называліся Чарнышэўскі, Дабралю-баў і нават Шаўчэнка. Мне ж, грэш-наму, калі лерачытваю “Пісьмо...”, абавязкова прыходзіць у галаву наш Кастусь. Пафас “Пісьма...” на-столькі блізі Каліноўскаму, што яго таксама можна было б разглядаць у якасці магчымага аўтара гэтага выдатнага дакумента, калі б не подпіс, які, што б там ні было, ука-звае ўсё-такі на нацыянальную пры-належнасць аўтара, ды некаторыя іншыя дэталі, найперш біяграфічнага характару.

Генадзь КІСЯЛЕЎ.

(Працяг будзе).

АДНА З НЯЗГАСНЫХ ЗОРАК БЕЛАРУСІ

КАСТУСЬ КАЛІНОЎСКІ

Францыск Скарына “з слаўнага горада Полацка” прынес белару-сам (ды не толькі беларусам, але і ўсім усходнеславянскім наро-дам, а таксама Літве) цуд кнігадрукавання, быў здзіўляюча рознабаковым дзеячам, згуст-кам творчай энергіі, гэтак харак-тэрнай для тытанаў эпохі Адрад-жэння. Янка Купала і Якуб Колас сваёй высокай творчасцю і ня-стомнай дзейнасцю адлюстравалі масавы рух беларускага народа, абуджанага першай расійскай рэ-валюцыяй, да свабоды і культуры, з’явіліся (побач з Максімам Баг-дановічам і іншымі папличнікамі) сапраўднымі заснавальнікамі на-цыянальнай літаратуры і літаратурнай мовы новага часу.

Усіх іх: і Скарыну, і Багдановіча, і Купала, і Коласа, і іншых падвіжнікаў культуры і прагрэсу – характарызуе трывалая, непар-ыўная павязь з народам, су-падзенне накірунку іхняй дзей-насці з галоўнымі задачамі эпохі, з патрабаваннямі часу. Каліноўскі таксама самым цесным чынам быў звязаны са сваім часам. Час гэты – эпоха першай рэвалюцый-най сітуацыі ў Расіі, слаўная эпо-ха 60-х гадоў, эпоха падзення прыгоніцтва і складвання нацыі. Ён унёс надзвычай буйны ўклад не толькі ў рэвалюцыйную тэорыю і практыку, але і ў беларускую культуру, маладую, вельмі мала-дую тады новую літаратуру Белар-усі, стаў заснавальнікам нацыя-нальнай прсы, першым класікам перадавай, мэтанакіраванай, апа-ляючай публіцыстыкі.

Як бачым, буйныя людзей на-раджалі буйныя, пераломныя эпохі. У гэтых людзях ёсць няма-ла агульнага. У той жа час кожны з іх меў свае непаўторныя ін-дывідуальныя рысы. Калі Скары-на – увасоблены дух культурна-навуковага творчага шукання, усепамятаюць бяспрашныя думкі, калі Купала і Колас, як і роўнавялікі ім Багдановіч, ва ўсёй шырыні і багасці прадставілі ма-стакі гены свайго народа, то наш Кастусь як бы ўвасабляе ге-раічны, рэвалюцыйны пачатак бе-ларускай гісторыі.

Каліноўскі пражыў усяго 26 га-доў, прыкладна трэцюю частку таго, што звычайна адпачкаецца людзям. Даве даты – 1838 і 1864. Пачатак і канец. Як ссунуты, спрашаваны цесныя рамкі яго фізічнага быцця. А ў зорны яго час, у 63-м годзе, яму было якраз дваццаць пяць. Нярэдка людзі ў гэтым узросце яшчэ толькі распа-чынаюць свой жыццёвы разбег, яшчэ поўняцца няяснымі мала-дымі надзеямі і чаканнямі, а ён ужо дасягнуў вяршыні, ужо выка-наў фактычна сваё жыццёвае на-канаванне, і аставалася толькі год-на сысці са сцэны. Ён зрабіў усё, як трэба.

Самая буйная падзея яго жыцця – паўстанне. Для яго гэта было не толькі пасільным (як аказалася, вельмі буйным) удзелам у нейкіх складаных дзеяннях, звязаных з падрыхтоўкай і ажыццяўленнем узброенага выступлення, але і велізарным душэўным уздымам, сапраўдным азарэннем. Гэта як быццам пра яго сказана:

але і мастакі, паэты – выразнікі самых актуальных патрэбнасцей грамадства. Асоба Каліноўскага заўсёды выклікала цікавасць гра-мадскую.

Так было яшчэ пры жыцці. Сваёй неардынарнасцю, непа-добнасцю ён выбываўся з агульна-га шэрагу, прыцягваў і адштур-хоўваў, але болей прыцягваў. Су-стрэча з ім была заўсёды сустра-чай з чымсьці незвычайным і знач-ным. Таму ёсць сведчанні Гейш-тара і многіх іншых. “Толькі адзін рэвалюцыянер, Канстанцін Каліноўскі, быў камісарам Гродзенскай губерні, і таму толькі там існавала нейкая адміністрацыя”, “чалавека гэтага нельга было ні напалохаць, ні збіць з панталыку...”, “ён адзін каштаваў сотняў...”, “вельмі светлая і здольная галава...”, – такімі і падобнымі прызнаннямі, ацэнкамі напоўнены выказванні сучаснікаў. Яго параўноўвалі з Маратам і Рабесп’ерам, самымі каларытнымі, легендарнымі по-стацямі Вялікай французскай рэ-валюцыі, жывой памяццю аб якой яшчэ поўнілася XIX стагоддзе, што пачало, праўда, падазраваць недастатковасць яе цудоўных ло-зунгаў.

У чым разгадка магутнага ўплыву Каліноўскага? Ужо сама знешнасць яго была характэрная. “Рысы твару буйныя і грубыя, вельмі вялікі рот”, – апісвалі відавочцы. Калі ўгледзецца ў фа-таграфіі (а іх, як і іншых сведчан-няў, на вялікую прыкрасць, заха-валася няшмат), то можна ўбачыць у іх сілу і годнасць, сво-еасабліваю мужчынскую прыга-жосць. Гэта добра зразумелі ма-стакі, якія прапанавалі свету дзе-сяткі сваіх мадэлей-прачытаняў вобраза вялікага Кастуся.

Дарэчы, як гэта ні дзіўна, зда-ецца, ён не быў нават выдатным прамоўцам. Хутчэй наадварот. “Цяжкасць у прамаўленні вялікая”, – ёсць нават і такое сведчанне, якое адносіцца, маг-чыма, да канкрэтнага выпадку – разлютаванай спрэчкі на адным з пасяджэнняў падпольшчыкаў, што моцна ўсхвалявала Каліноўскага.

Як бы там ні было, галоўны сакрэт прыцягальнасці і ўздзеяння Каліноўскага трэба шу-каць у нечым іншым.

Думаецца, што гэта такія рысы яго асобы, як гістарычная дальнабач-насць, страснасць, перакананасць і цэльнасць натуры, вернасць народу і ідэалам вызваленчай барацьбы, а, галоўнае, справядлівасць.

Яго незвычайны характар відаць у той выдатнай упартасці, з якой выдавалася і пашыралася па краі “Мужыцкая праўда” – нягледзя-чы на ўсе перашкоды і цяжкасці, нумар за нумарам, усё сем нумароў. У той непахіснасці, з якой ён працягваў справу паўстання, калі жыццё чарговы раз (колькі іх было – гэтых разоў?) разбурала ўсе яго планы, калі многім здава-лася, што ўсё ўжо згублена і самы час шукаць уласнага ратун-ку. У той мужнай годнасці, з якой ён прыняў арышт і паводзіў сябе

Карціна Пётры СЕРГІЕВІЧА “Каліноўскі”.

паўстання без цвёрдых унутра-ных перакананняў (“пайшоў, таму што ўсё пайшло” – такі матыў знаходзім у дзесятках, сотнях следчых спраў 1863 года). Пярэм Каліноўскага кіравала ў гэты мо-мант веліч духу, характэрная для самых выдатных рэвалюцыянераў усіх часоў і народаў. Тут чуецца як бы голас самой гісторыі. Той жа характар, тая ж веліч духу бачны і ў развіццёвых пісьмах да народа з ператвораных у турму дамініканскіх муроў. І ў яго не-адшліфаваным, шурпатым, але ўсё роўна здзіўляюча магутным вершы да любімай – і зноў жа да народа. І ў той цвёрдасці, з якой ён узыйшоў на свой ашафот. “У нас няма дваран, усе роўныя”. Гэтыя словы годна за-вяршылі яго жыццё, хоць мы ніколі не ведаем, ці былі яны загадка вырашанымі або рап-тоўным імпульсам.

Але вернемся да таго, якім ён бачыўся навакольным. Следчая камісія, прызначаная мець справу, як правіла, з больш слабымі, палічыла яго аслеплым сваімі ідэямі рэвалюцыянерам-фанаты-кам, што ўзганарыўся да апошняй ступені. Што ж – ганарыцца было чым. Але галоўнае – гэта ён зразу-меў сваім маладым, але здзіўляюча сталым і праніклівым розумам – закваліфікаваў у тым, каб не толькі зрабіць патрэбную справу, але і не даць ворагам запіскаць яе.

Людвіцы Радзевіч, сястры Марыцы Ямант, да якой звер-нуты, па ўсім, апошні верш Каліноўскага, запамніліся яго спакойная мужнасць, мараль-ная чысціня, яго “выклічная, хоць і не вытанчаная натура”.

цыя Каліноўскага, але і адкры-тасць яго характару. “Пры пер-шым жа знаёмстве ён даводзіў мне, што ўдзел шляхты і памеш-чыкаў у паўстанні быў бы не толькі непатрэбным, але і шкод-ным. Народ сам завяо сабе неза-лежнасць і запатрабуе ўласнасці ў памешчыкаў... Калі б яна, шляхта, і згінула, гэта было б толькі заслужа-най карай і краіна ніколі б ад гэтага не страціла”. І гаварылася тое ў вочы кіраўніку памешчыцка-ліберальнай партыі, які менавіта на шляхту рабіў галоўную стаўку ў сваім палітычным пасьянсе. Ліберал Гейштар быў устрывожаны і ў той жа час, як гэта ні дзіўна, крануты. Усё, што ён даведаўся, паводле прызнання Гейштара, сведчыла “аб рэзкай шчырасці Каліноўскага, якая калі і шакавала, то была разам з тым адзнакай моцнага і праудзвага характару”.

Шляхецкі рэвалюцыянер Ку-чэўскі-Пораі, той самы, які быў невысокай думкі аб прамоўніцкіх здольнасцях Каліноўскага, рас-казвае пра падпольнае пасяджэн-не рэвалюцыянераў у Вільні неза-доўга да паўстання. Рознагалос-ся было мноства. Кожны, як сля-пы за плот, трымаўся сваёй праўды, прапаноўваў свой шлях вызвалення радзімы ад царызму, але найбольш прынціповыя роз-нагалосці былі з Каліноўскім, які цвёрда стаяў на пазіцыях рэвалю-цыйнага дэмакратызму і, паводле мудрагелістага выраза мемуары-ста, “маючы за плячыма вопыт зносін з народам, шукаў у паку-тах паднявольнага рабства тую сілу, якую ён, як рыцар, што змагаецца ў імя растаптаных ча-лавецых правоў, мог узяць на

ТЭАТР — І АНІЧОГА, АКРАМЯ ТЭАТРА

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

І першая роля, якую ён выканаў з бласкам, адразу зрабіла яго адным з галоўных творцаў славы Першага БДТ. Прэм’ера малярскага “Мешчаніна ў шляхецтве” адбылася ў сакавіку 1924 года. Амаль адначасова з першай гадавінай сына Барыса.

Мабыць, поспех малярскага Каўеля ў беларускім “Мешчаніне...” быў такі гучны і столькі выслушаў артыст віншаванняў, што пра шчасце і не грэх было сказаць добрае слова. Калі сын адзначае свой трэці дзень нараджэння, ягоны бацька заваёўвае сэрцы мінчукоў такім агністым выкананнем ролі Блазна ў “Кавалю-ваяводзе”, што сам Е. Міровіч апладзіруе яму разам з глядзельнай запай... І яшчэ адзін радок з біяграфіі Уладзімірскага-старэйшага: у 1930 годзе ён разам з тэатрам едзе ў Маскву на Усесаюзную алімпіяду нацыянальных тэатраў і разам з Уладзімірам Крыловічам бліскуча выступае ў спектаклях “Гута” і “Міжбур’е”. Сямігадовы Барыс таксама там, у Маскве. Сын быў сведкам бацькавай славы ці не ў самым тэатральным горадзе свету...

“Шчас-це...” Але быць падобным да такога бацькі і мець такі ж вулканічны тэмперамент... Я помню, якім паўставаў малодшы Уладзімірскі перад глядачамі. Плячкісты, мажны, ладны, Барыс свабодна адкідаў назад светлыя валасы, як жытнёвую хвалю, і глядзеў на вас прамямістымі і яснымі вачыма, напоўненымі дзівосным унутраным ззяннем. Свободная пластыка ў рухах, выразная сцэнічная мова. Да таго ж яшчэ гэта заўсёдна гатоўнасць змяніць аблічча, зажыць нечаканым тэмпераментам, засвоіць чужыя звычкі. Сёння ты — аршанскі падтольшчык, тайны папечнік Канстанціна Заслонава Жэня Аксаніч; заўтра — сын высокага жандрскага чына Пётр Каламіяцаў; на чарзе — фанабэртлівы і зламасы капітан Пельцар з акупантаў, што шалеюць у Мінску (“Людзі і д’яблы” К. Крапівы); нечакана бунтарны і неўтайманы Адам па мянушцы “Салавей” у аднайменнай п’есе Зм. Бядулі...

Я называю толькі некаторыя ролі з даволі багатага рэпертуару Барыса Уладзімірскага. Кожную з іх ён распрацоўваў надзвычай старанна, імкнучыся паказаць на сцэне высокі кшталт акцёрскага мастацтва. Як і кожны сапраўдны артыст, ён чакаў і нават прагнуў прызнання, апладисментаў. Яму было прыёмна пачуць аб сабе пахвальны водгук і гледача, і крытыка як пра майстра, які адмыслова робіць сваю справу. Калі яго сустракалі ў скверы непадалёк ад фантана “Хлопчык з лебедзём” пасля спектакля, ён выглядаў неак усцешна стомленым, прыцішана радасным. Пабачышы такога Барыса, я часам успамінаў у думках тую сямейную легенду: “Шча-сце...”

У 70-м годзе да паўвекавага юбілею тэатра выдалі каляровы буклет “Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы” са здымкамі артыстаў і сцэн са спектакляў. Мы сядзелі паблізу вільготнага фантана са струменямі сярэбранай вады, і раптам Барыс рынуўся насустрач Ірыне Фларыянаўне Ждановіч. Калі вярнуўся, іскрыста бліснуў вачыма і паказаў аўтограф вялікай беларускай актрысы побач з яе фотаздымкам: “Майму брату... Ждановіч”.

Яны былі партнёрамі ў класічным спектаклі купалаўцаў “Апошнія” паводле п’есы М. Горкага (Барыс змяніў у ім першага выдатнага выканаўцу тэа ролі, дарчы, у жыцці мужа І. Ждановіч — славу тага Б. Платонава). Па сцэне яны былі братам і сястрой — Пятром і Верачкай. Абодва перажываюць жудасную трагедыю, калі ў душы падлеткаў нараджаецца і раптоўна выбухае скандальны пратэст супраць усяго, чым жывуць іхны бацькі, сям’я жандарскага чына Каламіяцава. На вельмі шчыплівай ноце заканчваўся спектакль, калі Пётр, пачуўшы амаль прарочыя словы аб тым, што “смерць пакароўка служыць справе жыцця. Старое, непатрэбнае — гіне!”, адчувае і сябе з малодшай сяст-

рой Верай без віны вінаватым у трагедыі “апошніх” з роду Каламіяцавых. Як спалохана і як дапытліва гучалі ягоныя словы: “У чым я вінаваты? І Вера? Усе мы!...”

Вось што мела на ўвазе, відаць, І. Ждановіч, надпісваючы на здымку: “Майму брату...” Ды ці толькі гэта? Акцёры — народ з незвычайна багатай фантазіяй і смелымі ўяўленнямі. Барыс Уладзімірскі адчуў у такім прызнанні, зробленым “самой Ждановіч”, папечніцай ягонага бацькі, вялікі сэнс. Сама Ірына Фларыянаўна доўжыла дынастыю Ждановічаў на беларускай сцэне — рэпрэзэнтаваных энквэдзістамі бацькі Фларыяна Паўлавіча і дзядзькі Антона, які выступаў у Першым БДТ пад псеўданімам “Антук Крыніца”. З яе імем звязаны ці не найярчэйшыя старонкі гісторыі драматычнай сцэны беларусаў у трыццаты і саракавыя гады. І штосьці было самому Барысу Уладзімірскому магічна перададзена ёю, калі яны выступалі партнёрамі ў тых жа “Апошніх” і ў “Канстанціне Заслонаве” (Уладзімірскі — Жэня Аксаніч, Ждановіч — Аня Крушына). Актрыса непаўторна глыбокіх трагедыяных перажыванняў, яна сваёй артыстычнай творчасцю дала урокі высокага прафесіяналізму.

Барыс неяк натуральна ўбіраў у сябе тыя ўрокі ад усіх. І ад бацькі свайго, і ад М. Зорава, на курсе якога пачынаў пасля школы вучыцца ў былым Мінскім тэатральным вучылішчы... Хаця варта падкрэсліць: прырода надзяліла Барыса Уладзімірскага такім яскравым талентам, што больш правільна, бадай, гаварыць не пра ўрокі, а пра шліфоўку нібы і народжанага акцёрам гэтага выдатнага купалаўца.

Але ён і сапраўды меў права адчуваць сябе братам (ці дакладней скажам — пабрацімам!) акцёрскіх самародкаў, якія праславілі колішні Першы БДТ. Ці ж выпадкова якраз яму, Барысу Уладзімірскому, даручаюць заняць месца Барыса Платонава ў трох вельмі важных для рэпертуарнага прастыжу тэатра спектаклях: ён — другі выканаўца платонаўскай роляў у “Апошніх”, у “Рамзо і Джульеце” і ў драме бразільскага драматурга Г. Фігейрэду “Ліса і вінаград”.

Ах, які гэта быў прыцягальны, я скажаў бы, ашаламляльна чароўны Эзоп! Натура — адметная. Характер — складаны. Розум — светлы. Раб кахае жонку свайго гаспадара і адчувае ўсю глыбіню шчаслівага і непаздзельнага, можа быць, і заклатага каханя. Бо ніякая прыхільнасць Клеі не вызваліла раба, і ён адмаўляецца ад хвіліннай радасці, цяпер ужо з тужліваю малябою хаваючы ад жанчыны свае вочы. “Калісь глядзеў на сонца я, мне сонца асляпіла вочы. Дык што мне цемь вечнай ночы: калісь глядзеў на сонца я”, — так бы мог прамовіць герой Б. Уладзімірскага вершам Максіма Багдановіча. Адчуванне пераможцы Эзопу дорыць нават толькі магчыма, хай сабе і недасягальная перавага над Ксанфам, над уладаром.

Прывід шчасця? Самападман? Прымірэнне з яваню?

Па-акцёрску Б. Уладзімірскі не надта клапаціўся аб тым, каб яго трактоўка вобраза, яго выкананне ролі дала адказ на падобныя пытанні, калі яны нараджаліся ў гледача. От, выходзіць сабе на сцэну няўрымсліва таленавіты на відачын (па-руску “лицедейство”) чалавек і паказвае нам па-тэатральнаму барвіста яшчэ адну адметнасць, яшчэ адзін варыянт чалавечага характару і чалавечага лёсу. Вы ўжо самі што сабе хочаце, тое і думайце, мяркуйце, спрачайцеся, рабіце высновы! Акцёр — толькі выканаўца ролі.

Са школьнага класа Барыса Уладзімірскага запрашаюць у толькі што адкрытае тэатральнае вучылішча. Летам 1941 года Першы БДТ разам з ягоным бацькам У. Уладзімірскім і любімым настаўнікам М. Зоравым выпраўляецца на гастролі ў Адэсу. І тут — вайна. Робіцца нешта незразумелае: нашы войскі адступаюць, зда-

юць амаль без бою Мінск. Неўзабаве ворага спыняць і пагоняць... Але гэтае “неўзабаве” расцягнулася на тры гады. І студэнт тэатральнага вучылішча паступае ў адкрыты ў акупіраваным Мінску гарадскі беларускі тэатр. Мабыць, унутранае апраўданне гэтаму ён бачыў якраз у сваім уяўленні пра спецыфіку акцёрскай творчасці, пра якую мы толькі што гаварылі. Выканаўца ролі!

І здарылася нешта драматычнае. Бацька — Уладзімір Восіпавіч Уладзімірскі — з тэатрам у эвакуацыі, у сібірскіх гарадах. Сын — у захопленым фашысцкімі акупантамі горадзе служыць у сабранай з мясцовых артыстаў трупе. Там паказваюць патрыятычныя спектаклі і даюць канцэрты для маршавых батальёнаў. Тут прадастаўляюць на сцэне жыццёвыя гісторыі і казачныя сюжэты. Вялікіх роляў Б. Уладзімірскому не даручаюць, і самай значнай па мастацкіх фарбах і тэмпераменце была, Кажуць, у яго роля Лесуна ў казачнай п’есе знакамітага нямецкага драматурга Г. Гаўптмана “Патанулы звон”.

Можна доўга спрачацца наконт таго, ці правільна кваліфікаваць артыста (помніце? “толькі” выканаўца ролі!), які выступае на сцэне ў акупіраваным ворагам горадзе, як здрадніка, перабегжыка, калабаранца-яніста, але адваедныя нашы органы ў спрэчкі не пускalisя. Пасля вызвалення Мінска артыст Б. Уладзімірскі быў арыштаваны. Турма. Лагэр.

Не ведаю, ці ўспамінаў ён сам на турэмных нарах, якое першае слова прамовіў дзіцем. “Шчас-це” для яго спахмурнела. Ён стаў мастаком, пра якіх Кажуць: той, хто пакаштаваў астражнай баланды. Потым яму вярнулі грамадзянскія правы. Праслужыўшы два гады ў Брэсце, Б. Уладзімірскі зноў узыходзіць на падмошкі роднага Першага БДТ і заваёўвае прызнанне як сапраўдны купалавец, пабрацім самых лепшых і самых адмысловых майстроў сталічнай сцэны.

Цалкам аддадзены тэатру, Барыс бываў і па-багемнаму непрадказальным. Мог закуліснаму гультаю або шарлатану кінуць у вочы, што той ганьбіць тэатр і яму не месца тут, дзе ступала нага Уладзіміра Крыловіча! Калі ён вымаўляў імя вельмі дарагога яму артыста Крыловіча, усе здагадваліся, што Барыс мае на ўвазе і свайго бацьку: “... нага Уладзіміра Восіпавіча!”

Ён быў больш рамантычным у тых ролях, якія выконваў пасля Платонава. Гаварылі, што гэта прывілае малодсці. Так то яно так, але ж была ў яго і адчувальная прага незямнога характава, аб якой думаецца за турэмнымі кратамі, жаданне зведаць якуюсьці вышэйшую, наўзгорную праўду жыцця. Гэтаму імкненню так спрыяе тэатр! Барыс паводзіў сябе на сцэне свабодна, без якіх-небудзь адзнак прыкрага акцёрскага “поту”. Прыродай яму было дадзена лёгка і радасна пераўвасабляцца ў сцэнічны вобраз, якім бы той ні быў супярэчлівым і складаным. Калі ж яму знарок давалі шэрыя эпизодычныя і другарадныя ролі, якія аніяк не адпавядалі маштабу гэтага таленту (накштат таго ж чыгуначнага вагоннага правадніка ў спектаклі “Мы, што ніжэй падлісалі...”), ён з гарэзлівым настроем і знарочыста зухавата выконваў іх, падкрэслена бездакорна, дэманстратыўна дасканала.

Творца каларытных і маштабных сцэнічных вобразаў, Барыс Уладзімірскі пакінуў адметны след у самой прафесійнай звычцы беларускага акцёра. Тэатр — і анічога, акрамя тэатра! Ад калыскі і да труны...

Мабыць, там, на сцэне, яму мроілася тое жаданае “шчас-це”, і ён, напэўна, не адзін раз адчуваў набліжэнне да яго. Кажуць, за вялікі талент чалавек нечым плаціць, бо штосьці яму дадзена задужа, а нечага ён бывае зусім пазбаўлены. Немежыда не дрэмле! І мне здавалася (ды і цяпер здаецца), што Барыс Уладзімірскі, аддаючы сябе цалкам сцэне, спадзяваўся на міласць Бога, які даруе мастаку па прызванню і багемныя грахі, і непазбежныя ў жыцці памылкі.

Барыс БУР’ЯН.

АНТОН ШАНТЫР —

СЫН ЗОСЬКІ ВЕРАС

І ФАБІЯНА ШАНТЫРА

ПАКАЛЕЧАНЫ ЛЁС

Таленавіты, але забыты. Лёс гэтага чалавека такі ж драматычны, як і ўсяго нашага народа. Імем яго заўсёды даражыла Зоська Верас, часта прыпамінала ў сваіх пісьмах. Тыя, хто яго ведаў, памятаюць як выключнага зрудзта не толькі ў пытаннях беларускай гісторыі і культуры, але і сусветнай. Гутаркі з ім запаміналіся ўсім, хто хоць раз з ім сутыкаўся.

Нарадзіўся Антон Фабіянавіч Шантыр каля 1920 года ў Альхоўніках на Беласточчыне, дзе тады жыла ў сядзібе свайго дзеда Зоська Верас. З малым дзіцем яна пераехала ў Вільню. Тут выйшла замуж за Антона Войціка. Так што сын З. Верас Тонік (так яго звалі дома і сябры) узгадаваўся на віленскім прыволлі. Закончыў Віленскую беларускую гімназію. Здаецца, тады ўжо пад уплывам нацыянальнага акружэння стаў пісаць вершы на роднай мове. Шмат самастойна назапашваў ведаў пра Беларусь, пра яе старажытны цэнтр — Вільню. Магчыма перад вайной ён яшчэ недзе вучыўся, але хутка ўсё пераблытала вайна, і ён разам з братамі Луцкевічамі (малодшымі) едзе ў Радзшковічы. У гэтых ваколіцах працаваў настаўнікам. Педагог ён быў выдатны, даваў вучням грунтоўнейшыя веды. Ратаваў моладзь ад вывазу ў Нямецчыну і, як заўсёды, праяўляў цікавасць да нацыянальнай спадчыны. Пісаў вершы, прышчэпаў любіў да бацькаўшчыны. У 1944 годзе ён вярнуўся ў Вільню. Па расказах В. А. Грузд-Кюнан (ён ёй расказаў), А. Шантыр, калі быў схоплены энквэдзістамі, то выдаў сябе за замежніка. Ён бліскуча гаварыў па-нямецку, без акцэнта. Але якраз і выдаў яго немец. Так што да 1956 года ён адседзеў у розных лагерах. Вярнуўся ў Вільню знявачаным, хворым. Застаўся жыць са сваёй маці і малодшай сястрой Галінай Антонаўнай Войцік, кандыдатам філалагічных навук.

У хатцы-леснічоўцы Антон Шантыр дажываў свой век, дапамагаў маці. Фактычна ён стаў кіраваць усёй гэтай гаспадаркай. Вось толькі здароўе перашкаджала жыць паўнакроўным жыццём. Па-ранейшаму хінуўся да літаратуры, практыкаваўся ў паэзіі, якая насіла лірычна-філасофскі напрамак. Зрэшты, ён і па сваёй прыродзе быў філосаф.

У хатцы Зоські Верас, а значыць і яго, бывала шмат гасцей. Заўсёды ветлівы, дарадчывы Антон Шантыр цікавіўся, што адбываецца на шырокім беларускім свеце. Заўсёды заставаўся патрыётам роднай культуры, літаратуры, мовы.

Яго аблічча думаючы чалавека зрабіла ўражанне на мастака Пётру Сергіевіча. На сцяне ў старой хатцы вісеў партрэт Антона Фабіянавіча, выкананы рукой руплівага беларускага жывалісца.

Прыпомніўся я мне гэты вобраз чалавека, якога, на жаль, я пазнавала пазнаў. Як цяпер, у маіх вачах Антон Шантыр, які ўедліва ўчытваецца ў новую кнігу на замежнай мове, знаходзіць у ёй “беларускія” мясціны і тут жа перакладае, радуецца яшчэ адной знаходцы. Прыемная захопленасць.

Хударлявы, хворы Антон Шантыр адзінока дажываў свой век, захоплены кнігамі. Гутарыць з ім было адно задвальнае, ён разглядаў многія пытанні нацыянальнай гісторыі і культуры ў кантэксце еўрапейскім. Мог стаць выдатным педагогам-даследчыкам, але такім не выпала стаць. Лёс не пашкадаваў яго: як і некаторыя здольныя хлопцы, не вытрымаў выпрабаванняў жыцця. Памёр летам 1976 года і сёння забыты. Такі лёс гэтага вельмі інтэлігентнага беларуса.

Генадзь КАХАНОЎСКІ.

ДЗЕЦЯМ ПАДАБАЕЦА ФАЛЬКЛОР

Амаль увесь вольны час аддаюць заняткам у фальклорным ансамблі многія дзеці Хожаўскай сярэдняй школы Маладзечанскага раёна. Кіраўнік яго — Яўгенія Чаброўская — за два гады здолела стварыць такі зладжаны танцавальны калектыў, якому па сіле складаныя фальклорныя праграмы, такія, як “Каляды”, “Масленіца”, “Туканне вясны” і іншыя. Ансамбль “Хажавілянка” стаў ужо лаўрэатам рэспубліканскага конкурсу і атрымаў званне ўзорнага.

Зараз юныя танцоры рыхтуюць новую праграму да міжнароднага фестывалю кветак, які пройдзе ў рэспубліцы Мары-Эл, іх чакаюць таксама канцэрты ў Санкт-Пецярбургу.

МЕРА ТАЛЕНТУ

ЧАЛАВЕК, ЯКІ УПРЫГОЖВАЕ СТАЛІЦУ

Юрыя Любімава, знакамітага сёння ў мастацкім асяроддзі чалавека, запрасілі на працу ў Мінск яшчэ ў канцы шасцідзсятых гадоў. Ён тады толькі што скончыў Маскоўскае мастацкае вышэйшае вучылішча. У студэнцкіх колах быў прызнаным лідэрам-пераможцам шматлікіх конкурсаў.

Ягоны цёзка Юрый Пятровіч Любімаў, тады яшчэ малады рэжысёр маскоўскага Тэатра на Таганцы, згадзіўся на афармленне некаторых дэталей у тэатры здольным студэнтам-мастаком. Работа спадабалася. Цікавым было і знаёмства. Юрый Пятровіч працягнуў руку і прадставіўся: “Юрый Любімаў”. У адказ моцны поціск і таксама: “Юрый Любімаў”. Плата была шчодрой. Аднакурснікі цёзкі рэжысёра глядзелі спектаклі ў тэатры задарма, аж пакуль не раз’ехаліся пасля вучобы.

У былым тэатральна-мастацкім інстытуце (цяпер акадэміі) у Мінску Любімаў выкладаў для здольных хлопцаў тэхніку мастацкай апрацоўкі металу. І атрымалася так, што ўжо на пачатку сваёй кар’еры займеў шмат вучняў. Творчая скарбонка рэспублікі папаўняецца таленавітымі працамі новых беларускіх “металістаў”. Але ў працавітасці абысці настаўніка яшчэ пакуль што ніхто з іх не змог.

Не кожны чалавек здольны падпарадкаваць сабе метал, а пры творчым вырашэнні надаць вырабам толькі ім уласціваю арыгінальнасць і індывідуальнасць.

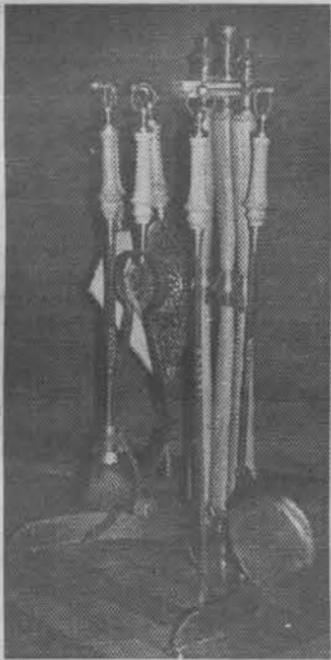
У Ю. Любімава ж што ні дэкаратыўнае пано (выкананае чаканкай з гарачымі эмалямі), то ўзор ледзь не энцыклапедычнага характару: “Зубр”, “Сонца”, “Матылькі і птушкі”, “Лета”, “Паляванне”, “Глушэц”.

Выпадкова ў доме для афіцыйных гасцей на Заслаўскім вадасховішчы прэзідэнт Францыі Жорж Пампіду ўбачыў чаканку Любімава. Ён папрасіў зняць яе са сцяны і доўга ўважліва разглядаў. Усё здзіўляўся: неверагодна! Сам некалі чаканіў, але так “працягнуць” метал без аднае памылкі, ды каб не збракаваць, пры гэтым прыдаўшы эмалямі дзівосныя адценні гарачага лета, — нідзе не бачыў. Высокі госць пажадаў сустрэцца з аўтарам, але дзе там!

Спаслаліся, што вандруе недзе мастак. Тады было не прынята без адпаведнага ўзгаднення і ўдакладнення дазваляць сустрэчы з іншаземцамі.

Прэзідэнт Францыі задаволіўся тым, што сфатаграфавалася на фоне пано.

Расказалі пра тое Пятру Машэраву, які надзвычай цаніў тале-

навітых людзей. Уважліва азнаёміўся ён з работамі Любімава. Асабліва яму спадабаліся ювелірныя вырабы мастака, абклады сувенірных выданняў Я. Купалы і Я. Коласа, кавальскія аздобы камянаў. Здаўна на Беларусі кавалі былі вельмі паважанымі і патрэбнымі людзьмі. Прыкладна пра гэта ішла размова паміж тадышнім партыйным лідэрам Беларусі і мастаком. Пётр Машэраў бачыў у творцах не толькі людзей, якіх можна выкарыстаць дзеля ідэалогіі, але і па-людску цікавіўся іх жыццём-быццём. Біяграфія ж мастака Любімава была амаль тыповай для многіх перадаваеўных хлопцаў. Ён нарадзіўся ў сям’і кадравага вайскоўца напярэдадні вайны. Усе дзеці Любімавых, а іх трое, маюць у метрыках розныя месцы нараджэння. Бацька закончыў вучобу ў ваеннай акадэміі. Яго, як выдатніка, пакідалі ў Маскве. Але ён, упіхнуўшы жонку з дзецьмі ў адыходзячы на Урал

цягнік, у першыя ж дні вайны сам адправіўся на фронт. Загінуў у сорок трыцім на беларускай зямлі. Маці паставіла на ногі ўсіх траіх. Для сваіх дзяцей яна і сёння ўвасабленне дабрывіні, стойкасці і самаахварнасці...

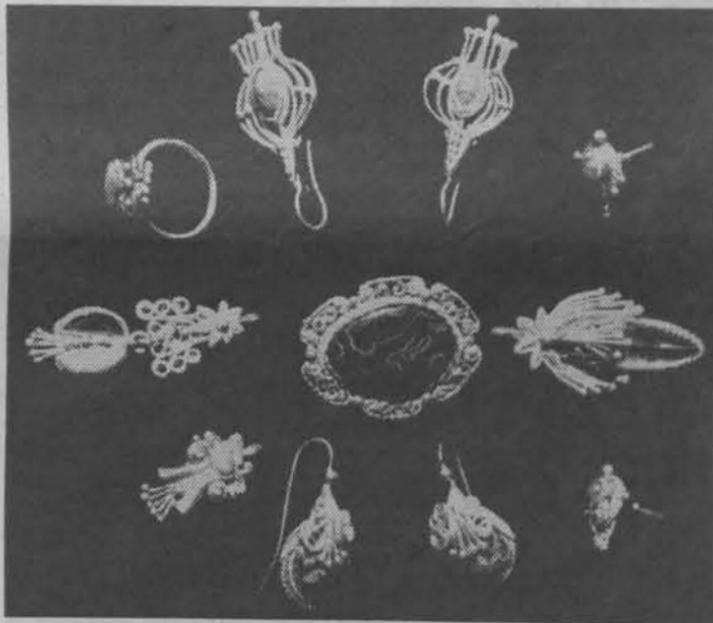
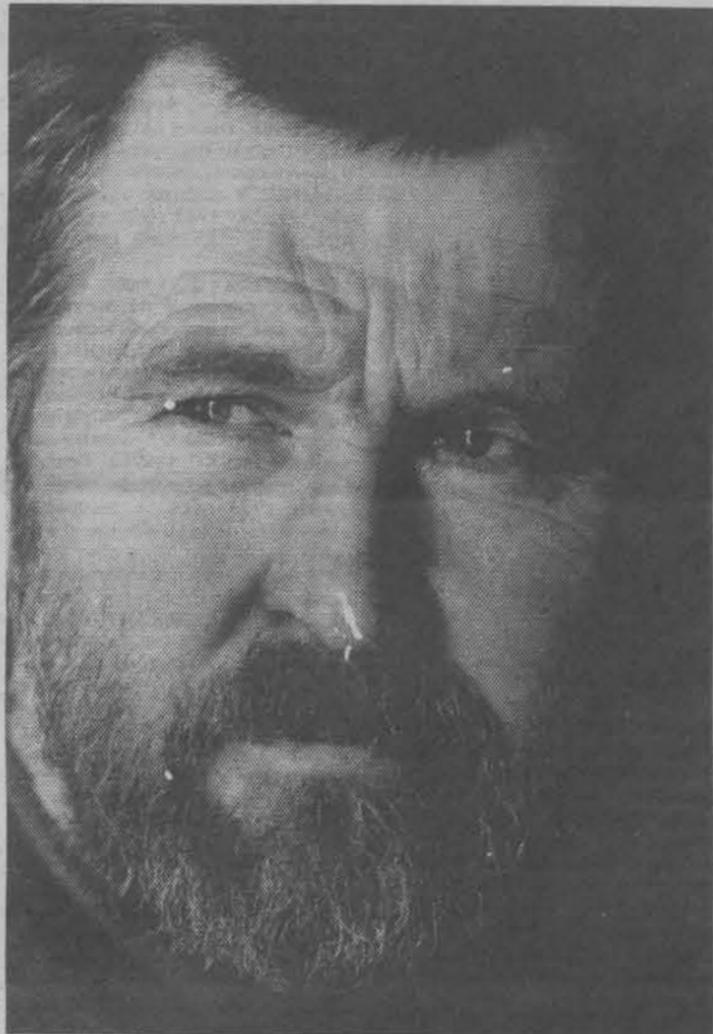
Заканчалася гутарка кіраўніка рэспублікі з мастаком. Нічога не папрасіў Любімаў у Пятра Міронавіча, хоць той і спытаў, чым можа паспрыяць далейшай плённай працы. Падзяліўся толькі запаветным: марыць падстрэліць глушца. Пакуль што і падкрэсіў не ўдавалася блізка, да таго хітрая птушка. А час адпачынку майстар цэніць асабліва, бо надыхаецца акалінай ля горна, дык любая гадзіна ў лесе, як у раі.

... Неўзабаве атрымаў Любімаў дазвол-ліцэнзію на паляванне, а праз колькі часу даведаўся, што яму выдзелена кватэра ў прэстыжным доме для архітэктараў і мастакоў. А ён жа і словам не абмовіўся аб больш чым сціснутых жыллёвых умовах сваёй сям’і.

— Тады я пачаў працаваць, як апантаны, — успамінае майстар. — Усе свае работы выконваў сам. Усё некаму хацелася даказаць, што творчасць прадстаўнікоў дэкаратыўнага жанру вырасла з цеснай вопраткі утылітарнасці. Перайшоў на больш складаныя скульптурныя формы... Зрабіў кампазіцыю “Спорт і чалавек”. Яна на фасадзе Палаца фізкультуры і спорту вытворчага аб’яднання “Гарызонт”. Але яшчэ на адной рабоце хочацца спыніцца асобна.

Гасцей з багатага замежжа, а дакладней, дзелаваў нашых партнёраў, што прадстаўляюць свой тавар у выставачным комплексе нашай Гандлёва-прамысловай палаты, вітае апыкун гандлю Меркурый. Яго ў выглядзе скульптуры-флюгера ўладкаваў Любімаў на высокім асвятляльным слупе на пляцоўцы перад комплексам. Якраз тады побач працавалі амерыканцы, рыхтавалі выставу сваёй электронна-вылічальнай тэхнікі. Уяўляецца суседства: сучасная супертэхніка і двухтонны, але імклівы, прыгожы і, як належыць Богу, бязважкі Меркурый, выбіты з медзі, прабачце, малатком і кувадай. Захапляючыся работай майстра, прыезджыя ўсё дапытваліся, на якіх станках аўтар зрабіў такі чуд. Мастак не стаў раскрываць сваю “тэхніку” і, пасмейваючыся ў вусы, тлумачыў: маўляў, у вас свае сакрэты, у нас — свае.

Наогул, флюгеры Любімава — тэма асобная, і гаварыць пра іх можна шмат. Нагадаю некаторыя: над Мінскім епархіяльным упраўленнем — Георгій Перамоганосец, на плошчы Незалежнасці на інжынерным корпусе сталічнага метрапалітэна зубр і гадзіннік, на Чарнаморскім узбярэжжы Крыма над вежай плячбанага корпуса санаторыя “Беларусь” гаспадарліва “аглядае” свае прасторы медны Нептун Любімава на марскім коніку. А над прафілакторыем Дзяржбуду ў Налібоцкай пушчы прыгожа лунаюць журавы з рознакаляро-

вымі ўстаўкамі літога шкла ў метал. Гэта новаўвядзенне характэрнае для некалькіх флюгераў майстра. Творы толькі часткова перадаюць шматграннае майстэрства мастака. І не адлюстроўваюць характар майстра, хаця і маюць сваё прызначэнне, але падуладны ветру. Характар жа Юрыя Любімава, на мой погляд, падобны хутчэй на работы кавальскія: нагрэты да чырвані, да залатога бляску, распластваецца метал пад цяжкімі ўдарамі молата. Загартоўваецца, цяжкім потам куецца штосьці вартае, важнае, трывалае на які.

Каваныя вароты ў Доме літаратара, дэкаратыўныя перагародкі рэстарана “Журавінка”, гасцініцы “Турыст”, камяніныя прыналежнасці ў прафілакторыі артыстаў і многія іншыя работы мастака-каваля і сёння служаць людзям.

Гляджу на рукі майстра, шырокія, разбітыя, вялізныя далоні і няк не магу ўявіць, што ім падуладны не толькі молат, а і вытанчанае павуцінне срэбных “карункаў” ювелірных рэчаў. Праўда, прысцёпкі, завушніцы, калье і бранзалеты, якія мне давалося ўбачыць,

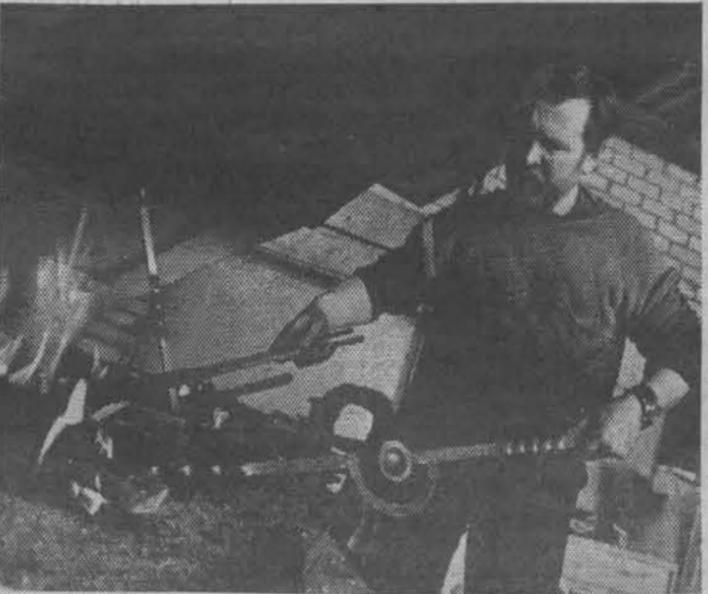
нібыта здабыты з раскопак скіфскіх курганоў. Так не падобны на раней бачаныя ювелірныя ўпрыгажэнні. Часта мы памыляемся, набывшы ювелірную рэч у казённай ці камісійнай лаўцы. Нават калі яна з дарагога металу, на самай справе гэта штампаванае ўпрыгажэнне, біжутэрыя, а не мастацкая рэч. У кожнага майстра-ювеліра свой сакрэт, свая тэхніка, свой густ. Вось перада мной кавалчак белага металу з адпаліраваным паглыбленнем, а на дне яго маленькая зялёна-празрыстая пацерка — “Лясное возера”. Альбо гэтая яшчарка, што стаілася на кавалчак малахіту, якім аздоблены сціплы срэбраны прысцёнак, яна нібы са старонак казак Бажова...

Не вельмі мы ўжо бедныя, падумалася, калі маем такіх мастакоў. Уяўляецца, сукенка ад Булгакавай, жываліс ад Шчаснай, а прысцёнак ад Любімава — гэта не менш прэстыжна, чым, скажам, ад Кардэна ці Шанэль.

Раіса УЛАДЗІМІРАВА.

НА ЗДЫМКАХ: Юрый ЛЮБІМАЎ і яго работы.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ЛІСТКІ З КАЛЕНДАРА

6 сакавіка,
субота

БЯЛКЕВІЧ Іван Кандратавіч — беларускі савецкі мовазнавец — нарадзіўся ў вёсцы Варонічы Слонімскага павета Гродзенскай губерні ў беднай сялянскай сям'і. Скончыў Свіслацкую настаўніцкую семінарыю. Настаўнічаў, загадваў школамі, працаваў інспектарам беларускіх школ на Слонішчыне. У жніўні 1920 года быў пераведзены ў Мінск і прызначаны загадчыкам Беларускага аддзела Народнага камісарыята асветы БССР. Адначасова вучыўся ў Белдзяржуніверсітэце. У верасні 1925 года скончыў універсітэт, працаваў дырэктарам Мсціслаўскага педтэхнікума. Праз два гады вярнуўся ў Мінск і працаваў у Інбелкульце спачатку сакратаром Аддзела гуманітарных навук, потым спецыялістам Слоўнікавай камісіі.

Летам 1930 года быў арыштаваны па беспадстаўнаму абвінавачанню ў буржуазным нацыяналізме і высланы за межы Беларусі. Чатыры гады сплаўляў лес у Марыйскай АССР, потым пераехаў у Азова-Чарнаморскі край. Там настаўнічаў у школах. Памёр 18 кастрычніка 1960 года, так і не атрымаўшы дазволу вярнуцца на радзіму.

І.Бялькевіч у 20-х гадах выступаў з артыкуламі па пытаннях культуры беларускай мовы і з рэцэнзіямі на выдадзеныя мовазнаўчыя працы. Самым значным яго навуковым дасягненнем з'яўляецца "Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны" (1970). Працаваць над ім Бялькевіч пачаў з канца 1925 года, а завяршыў незадоўга перад смерцю ў высылцы. Слоўнік змяшчае каля 20 тысяч вузкарэгіянальных і агульнабеларускіх слоў. Словы пададзены з захаваннем мясцовага вымаўлення і вытлумачаны беларускімі літаратурнымі адпаведнікамі або апісальна, праілюстраваны прыкладамі звязнага тэксту. Акрамя таго, указана, якой часцінай мовы слова з'яўляецца; пры назоўніках прыведзены канчаток роднага склону і адзначаны род; да назваў раслін і жывёл, калі гэтыя словы адрозніваюцца ад прынятых у беларускай літаратурнай мове, зрадку прыводзяцца лацінскія навуковыя тэрміны; пры словах запазычаных часам даюцца этымалагічныя даведкі або спасылкі на крыніцу запазычання. Слоўнік І.Бялькевіча з'яўляецца каштоўным укладам у беларускую рэгіянальную лексікаграфію, атрымаў высокую ацэнку спецыялістаў і часта выкарыстоўваецца лінгвістамі пры даследаванні слоўнікавага саставу славянскіх моў.

І. GERMANOVICH.

У дзіцячым экалагічным цэнтры Крычава пачала работу школа юных фермераў. Тут займаюцца вучні 7—11 класаў сярэдняй школы № 1. Атрымліваюць тэарэтычныя веды і набываюць практычныя навыкі дзецям дапамагае заатэхнік Таццяна Пархоменка. Будучыя фермеры ўмела спраўляюцца з работай у цяпліцы і на трусаферме, з цікавасцю вывучаюць сельскагаспадарчую тэхніку. Гэтым летам яны збіраюцца на практыку ў Польшчу. А пасля заканчэння заняткаў выпускнікі школы фермераў атрымаюць спецыяльныя дыпламы, якія будуць мець "вагу" пры паступленні ў сельскагаспадарчы інстытуты і тэхнікумы.

НА ЗДЫМКУ: на занятках па вывучэнню сельскагаспадарчай тэхнікі.

Фота В. БЫСАВА.

У КОЖНЫМ УЗОРО ВЯЛІКІ СЭНС

(Заканчэнне.
Пачатак на 4-й стар.)

Выява ромба, паводле навуковых даследаванняў вядомага археолага Бібікавай, паходзіць ад структуры біўня маманта. Малюнак на біўні (у разрэзе) адлюстроўвае паўкола з чатырох бакоў, якія і ўтвараюць паміж сабой своеасаблівы ромб. У першабытнасці мамант сімвалізаваў ежу. Значыць ромб — сімвал ежы, сытасці. Ён жа сімвалізуе вобраз жанчыны, прадаўжальніцы роду чалавечага на зямлі. Адсюль выходзіць, што ў дасканала прастай геаметрычнай фігуры ромба ўвасоблены сэнс жыцця і дабрабыту — першая ў гісторыі чалавечай думкі ідэаграма. Далей ромб, круг ці любая замкнёная лінія, а таксама карагод — гэта сальярны знак, сімвал сонца, якому пакланяліся нашы продкі ў часы паганства (дахрысціянскія часы). Культ сонца, як і культ жанчыны, быў вельмі моцным. Сальярнай сімволікай з'яўляецца і рытуальны хлеб — вясельны каравай, а таксама крыжы розных форм. Як бачым, ромб і круг маюць шмат цікавых тлумачэнняў, але галоўнае, што яны азначаюць сонечнае бажаство. Сальярны знак — гэта дасканаласць, вышыня, якой жадалі людзі адзін аднаму, дорачы рэчы з адлюстраваннем сальярных знакаў у арнаменце. Сонца дае жыццё ўсяму на зямлі, яно неўміручае. Першабытнае мастацтва знаходзіць шмат водгукі ў сучасным мастацтве. Некаторыя паганскія сімвалы жывуць і дагэтуль, як і некаторыя абрады ці рытуалы.

Цікава, што "Пагоня" — гэта таксама сонечны знак. Сярод багоў, якім пакланяліся ў дахрысціянскія часы беларусы, найбольш любімым быў бог сонца — Ярыла. Продкі лічылі, што менавіта Ярыла — той бог, якога яны бачылі на небе ў сонечным коле. Паводле міфалогіі, колам сонца толькі здавалася з-за яскравага бляску, што ідзе ад прыгожага верхніка, хаваючы апошняга ад нядобрага вока. Верхнік на белым кані апрануты ў асяпяллыя белы строй, ззаду развяваецца ярка-чырвоная накідка. Белы колер лічыўся сімвалам чысціні, духоўнай дасканаласці, непахіснасці веры, святасці. Чырвоны — колер жыцця, сонца, сілы, мужнасці, волі. Белы з чырвоным — жыццесцвярджалыя колеры. Той самы бела-чырвоны верхнік на белым кані, што быў на дзяржаўным штандары Вялікага Княства Літоўскага, і ёсць "Пагоня Ярылы", якая прыняла больш скарачаную форму "Пагоня".

Наогул у старажытныя часы кожная частка арнаменту, як і кампазіцыя цалкам, насіла сімвалічны характар. Напры-

клад, калі нехта ствараў прадмет у падарунак, то абавязкова аздабляў малюнкам з выявай тых элементаў ці знакаў, што выкажучь галоўны яго пачуцці і пажаданні. Дрэва жыцця (часта сустракаецца ў арнаменце) сімвалізуе універсальную мадэль пабудовы свету. Вышыты ці тканы альбо разьбяны крыж, нават проста шост (тое ж дрэва) азначаў пажаданне шчасця, дабрабыту. Выява казы — сімвал пладавітасці, зямлі — ураджайнасці поля. Менавіта таму на Каляды каза павінна была зайсці ў кожную хату, менавіта таму, перш чым пасеяць зерне, у поле выводзілі казу, каб паптапалася ды тым самым "дапамагла зямельцы апладзіцца". Выявы птушак, хатніх жывёл — наогул пажаданне дабра, здароўя, сытасці. Птушка з птушанам ці жывёліна з дзіцем — пажаданне мноства дзяцей у сям'і. Выява змяі — пажаданне мудрасці, вужа — быць добрым гаспадаром ці гаспадыняй. Своеасаблівае ромбападобная сетка з кропачкамі ў ромбах — сімвал засеянага поля.

Алень — высакародства, зацярора ад нядобрага. У арнаменце людзі ўводзілі ўсё, што іх аточвала, нават пабудовы. Калі, напрыклад, дзяўчына вышывала на ручніку хату, дрэвы і быццам падкрэслівала малюнак хвалепадобнай падвойнай лініяй, гэта значыла, што яна жадала выйсці замуж за хлопца, якому даравала свой твор. Сімвалам шлюбу лічылі таксама адлюстраванне дажджу. У асноўным людзі звычайлі дабра адзін аднаму. Але калі нехта жадаў іншаму благага, то ў арнаменце з'яўлялася выява стралы бога неба — Перуна. Але больш за ўсё ў арнаменце сустракаліся сонечныя знакі, бо сонца — вяршыня дрэва жыцця, а дрэва — мадэль космасу.

Сярод матываў арнаментальнага мастацтва былі і зааморфныя, і антрапаморфныя. Ёсць таксама культавыя арнаменты, рытуальныя, арнаменты-абярэгі.

Захавалася ад старажытнасці ў беларускім арнаменце і выява меандра, які таксама паходзіць быццам ад косці біўня маманта. Калі разгледзець разрэзы двух біўняў, то малюнак на іх не супадае, гэтая неаднолькавасць дала магчымасць атрымаць так званы меандр. Ёсць геаметрызаваны меандр, а ёсць "змяіны" меандр, які ўтвараецца больш плаўнымі лініямі. Арнаменты многіх славянскіх народаў маюць шмат агульнага з беларускім арнаментам, бо развіваліся яны па нейкіх агульначалавечых заканамернасцях.

Сустракаюцца прадметы, на якіх арнамент выконвае перш

за ўсё утылітарную, практычную функцыю. Напрыклад, драўляную цурку чалавек выкарыстоўваў пры вязанні снапоў падчас жніва. Спачатку яна не мела аздаблення. Рука ад спякоты ды цяжкай працы хутка рабілася вільготнай, і цурка праскаквала ў руцэ. Прышоўшы ўвечары дахаты, чалавек узяў нож і выразаў рысачкі на тым канцы цуркі, дзе трымаўся рукой. На другі дзень працаваць было значна лягчэй: амаль непрыкметны рэльеф на драўляным прадмеце надаваў яшчэ большай практычнасці ды зручнасці, адначасова ўпрыгожваў. У даным выпадку арнамент выконвае спачатку практычную, а потым эстэтычную функцыю.

За шмат стагоддзяў свайго развіцця арнаментальнае мастацтва страціла сэнсавыя асаблівасці, засталася толькі знешняя форма тых ці іншых матываў. Не заўсёды майстрыха адкажа, навошта яна вышывае курчак альбо птушкаў ці выявы аленяў. Але, улічваючы тое, што мастак стварае твор, часцей кіруючыся пачуццямі ды нейкімі не вывучанымі яшчэ праграмаваннямі, а не розумам, часта можна прачытаць вельмі многа цікавага, вывучаючы той ці іншы арнамент. Наогул мастацтва арнаментыкі — гэта складаная і мала даследаваная галіна ў выяўленчым мастацтве. У беларускім арнаменце мы сустракаем цудоўныя ўзоры геаметрычнага, расліннага зааморфнага, антрапаморфнага, сюжэтнага арнаменту. Кожны з іх па-свойму прыгожы, мае сваю гісторыю, свой пачатак і, безумоўна, расказвае выяўленчымі сродкамі пра талент і майстэрства нашага народа, пра характар твораў гэтага арнаменту, пра традыцыйнасць як адметную яго рысу.

Гаворка вялася пра самабытны нацыянальны арнамент. У наш час, асабліва ў гарадскім асяроддзі, можна сустраць шмат розных вышываных, плеченых, нават тканых арнаменту, якія вельмі далёкія ад традыцыі. Амаль забыліся пра дзівосна прыгожы чырвона-чорны арнамент, захапіўшыся шматколёрнасцю, якая часам не тое, што ўпрыгожвае, а, наадварот, робіць прадмет крыклівым, нецікавым. Не маючы магчымасці карыстацца натуральнымі ніцямі, хаця б баваўнянымі, майстры ствараюць вырабы, выкарыстоўваючы шматлікія сінтэтычныя ніцы, якія таксама псуецца арнамент залішняй стракатасцю. Але што зробіш, калі ёсць жаданне вышываць, а ў краме нічога добрага няма...

Валянціна ВОЛАХ.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ

Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета аддрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку" Тыраж 5 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 402. Падпісана да друку 15.03.1993.